ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ДЕЦАТА НА ФОКУС

ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН ДОКЛАД

ПО ПРОЕКТ BG05SFOP001-3.003-0063-C01 „ДЕЦАТА НА ФОКУС В РЕФОРМАТА НА СЪДЕБНАТА СИСТЕМА“ ПО ОПДУ

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

ИСДПИ
Институт по социални дейности и практики

ПАМБ
ПРОФЕСИОНАЛНА АСОЦИАЦИЯ НА МЕДИАТОРИТЕ В БЪЛГАРИЯ

АСОЦИАЦИЯ РОДИТЕЛИ

За нашите деца

Съдържание

I. Резюме на постигнатото по проекта

i. Цели на Заключителния доклад

ii. Обзор на постигнатото по Дейност 1 - 3. Доклад по Дейност 1. Единна методология за обследване най-добрия интерес на детето по Дейност 2.

iii. Дейност 3 и Дейност 4. Обучения за съдии, адвокати и медиатори. Заключения от представянето на Единната методология и информационните сесии за родители в конфликт пред общността на съдии, адвокати и медиатори. Анализ на обратна връзка от обучаемите

iv. COVID-19 и пилотирането на информационните сесии в онлайн среда. Адаптирана методика за провеждане на информационните сесии

II. Данни за проведеното пилотиране на информационни сесии

v. Статистически данни – брой проведени сесии, участници, типове казуси

vi. Анализ на формуляри, попълвани от родители преди участието в информационна сесия и на формуляри за обратна връзка

vii. Анализ на Анкетни листове, попълнени от 12-мата медиатори-обучители

viii. Проследяване развитието на казуси на родители, преминали през информационна сесия

III. Анализ на проведеното пилотиране на информационни сесии

ix. Преимущества и недостатъци на онлайн формата на сесиите

x. Оценка ефективността на съдържанието на информационните сесии

xi. Маркери за успех в поставянето фокуса на спора върху най-добрите интереси на детето. Други идентифицирани ползи

xii. Поле за усъвършенстване на модела - идеи за процедурни и съдържателни промени, на база опита от пилотирането на информационните сесии

IV. Перспективи за мултиплициране и устойчивост на модела

xiii. Перспективи за мултидисциплинарно сътрудничество, на база предлагания модел

xiv. Възможности за продължаване на сесиите в онлайн формат

xv. Перспективи за ангажиране на съдилища от цялата страна в напътването на страни по родителски спорове към информационни сесии

xvi. Препоръки за гарантиране устойчивостта на модела в дългосрочна перспектива

V. Заключение

I. Резюме

„Децата на фокус в реформата на съдебната система“ извърши задълбочен цялостен анализ на родителските конфликти относно упражняването на родителски права, като очерта съществуващата правна рамка, съпостави я с наличните добри световни практики и предложи конкретни мерки за въвеждането на работещи стратегии за решаването на родителски спорове. В контекста на това, в рамките на 5 месеца се провеждаха тестово 2-часови информационни сесии, насочени към родители, преминаващи през родителски конфликт. Информационните сесии се провеждаха непосредствено преди инициирането на медиационния процес, с цел родителите да бъдат информирани относно негативните аспекти на родителския спор, способите за преодоляването му и начина, по който медиацията може да им помогне. Акцентът на подобни сесии бе поставен върху влиянието на родителския конфликт върху детето и неговия най-добър интерес. Идентични подходи успешно се прилагат в други юрисдикции и сочат, че след подобни сесии броят и устойчивостта на постигнатите споразумения в последващите процедури по медиация рязко нараства. В резултат на тестовото прилагане на аналогичен подход, съобразен със спецификите на българската действителност, сходни резултати бяха установени и за страната - обобщени в настоящия доклад. На база това, може да бъде направено заключението, че предварителната и специализирана подготовка на родителите за адресиране на родителските им конфликти води до подобряване на тяхната комуникация, в резултат на което пък се увеличава и броят на извънсъдебни решения, постигнати между родителите. Всичко това се явява част от стратегията за реформа на съдебната система, поставяща специален фокус върху детето и охраняването на неговите най-добри интереси.

Настоящият доклад е изготвен в рамките на проект „Децата на фокус в реформата

на съдебната система“ по административен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ с рег. № BG05SFOP001-3.003-0063-C01 от 18.02.2019 г. с бенефициент Сдружение „Професионална асоциация на медиаторите в България“, финансиран по Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Проектът е на стойност 85 745,48 лв., 85 % от които европейско финансиране и 15 % - национално финансиране.

Цели на Заключителния доклад

Настоящият доклад има за цел да представи обобщените данни от проекта „Децата на фокус в реформата на съдебната система“ по ОПДУ, като изведе основните заключения, направени в хода на изпълнение на заложените проектни дейности и илюстрира успеха на всяка дейност в реализирането на проектните цели. Ключова задача, която Докладът си задава, се явяват изводите, до които достигат експертите в хода на изпълнението на възложеното и възможностите за развиване и мултиплициране на модела извън рамките на Проекта.

Дейност 1 и Дейност 2 са завършили с изготвянето на респ. подробен самостоятелен анализ и Единна методология, а в рамките на Дейност 3 са съставени материали за обучения (методика, презентация, формуляри) и информационни сесии (въпросници, План за споделена грижа, презентация и др.), които вече са представени пред широката общественост и от месеци са свободно достъпни. Ето защо, след като детайлно систематизира постигнатото по всяка дейност от Проекта, Докладът продължава и завършва с поставянето на особен акцент върху проведените информационни сесии и цитираните по-горе генерални заключения и идеи за мултиплициране на модела.

Обзор на постигнатото по Дейност 1 - 3. Доклад по Дейност 1. Единна методология за обследване най-добрия интерес на детето по Дейност 2

Дейност 1 от проекта „Децата на фокус“ включи пространно изследване на начина на решаване на родителски конфликти, касаещи упражняването на родителски права; най-честите проблеми, свързани с това в национален план; приложимите успешни механизми за решаване на родителски спорове, използвани в редица чуждестранни юрисдикции.

Бяха събрани и анализирани статистически данни, извлечени чрез изпратени до всички съдилища и медиационни центрове в България анкетни карти и чрез изследване на актуална съдебна практика по родителски спорове.

***Изобр.** Кадър от проведената на адреса на партньора Фондация „За нашите деца“ фокус-група за родители, 05.2019 г.*

Анализираните емпирични данни потвърдиха липсата на единна методология и разработена мултидисциплинарна процедура за решаване на родителски спорове у нас. Същото заключение се потвърди и от проведените проучвания чрез организирани фокус-групи със съдии и с родители. Всичко това илюстрира нуждата от изграждането и внедряването на нов единен инструмент, разработен с оглед спецификите на родителските конфликти и най-добрия интерес на детето, който да бъде внедрен като част от реформирането на съдебната система у нас и да подпомогне разтоварването ѝ. Предприемането на последното би имало за свой очакван резултат повишаването на броя казуси, насочени за извънсъдебно решаване с медиация, респективно – увеличаване на броя на извънсъдебните спогодби, постигани между родителите, при подобряване на комуникацията, осигуряване устойчивостта на даденото решение и гарантиране охраняването в най-висша степен на интереса на детето.

Събраната информация за решаването на родителски спорове у нас и изследваните чуждестранни добри практики бяха систематизирани в общ доклад. В доклада бяха обобщени разминаванията, слабостите и непълнотите на настоящата организация на семейните дела и изведени заключения за недостатъците на съдебната реформа на ниво „визия“ по отношение на интеграция на извънсъдебни

способи за намиране на решение. Докладът позволи систематично представяне на текущите проблеми на българското семейно правосъдие, съотнесени към кореспондиращите им добри чуждестранни практики, позволяващи най-ефективното решаване на тези проблеми. Впоследствие, докладът бе представен на кръгла маса с участието на съдии, медиатори и адвокати.

***Изобр.** Извадка от ngobg.info, най-големия информационен портал за дейността на сдруженията и фондациите у нас – новина за проведената в Българския културен център кръгла маса на тема „Анализ на проблемите в съдебното решаване на родителски спорове и наличните добри практики“ по Дейност 1, 06.2019 г.*

Особена роля в изпълнението на Дейност 1 от Проекта имаха водещата организация Професионална асоциация на медиаторите в България и партньорът Фондация „За нашите деца“, като последните активно подпомогнаха успешното осъществяване на фокус-групите със съдии и родители.

Дейност 2 целеше разработване на единна иновативна методология за решаване на съдебни спорове чрез обследване и оценка на най-добрия интерес на децата при родителските конфликти. Методологията включи унифициран модел за интервюиране на деца, като част от процеса на решаване на родителските спорове. Нуждата от разработването на специализирана методология, приложима както от съдии, така и от медиатори, бе идентифицирана от експертите на Проекта като ключова, поради факта, че семейното правосъдие у нас не разполага с адекватни мерки за оценка, охраняване и осигуряване на действителния интерес на детето. Единната методология бе разработена съвместно от юристи и психолози, с цел създаването на материал,

отчитащ и отразяващ различната опитност, която специалистите от отделните области носят. Това съдейства за своеобразния „превод" на методологията на езика на отделните заинтересовани групи. По този начин бе изградена Единна методология, написана както на „юридически", така и на „психологически" език.

Експертът „Психосоциална и социално-педагогическа работа с деца и семейства", представител на партньора Институт за социални дейности и практики, имаше водеща роля в екипа. Неговата задача бе създаването на модел за подредба на относимата информация, така че тя да бъде подходяща за специфичните нужди на отделните групи - адресати на методологията (родители, съдии, адвокати и медиатори). Експертът „Психология и детско развитие", част от екипа на партньора Фондация „За нашите деца", участва в разработването на частта, насочена към родителите, преминаващи през конфликт. Експертът „Детски политики" от екипа на партньора Национална мрежа за децата отговаряше за разработката на частта от методологията, адресираща въздействието на едно силно състезателно съдебно производство върху детската психика и начините за оптимизиране на това въздействие. Водещата организация ПАМБ, на свой ред, ангажира юрист и медиатор, които подпомогнаха създаването на Единната методология.

По този начин работата по Дейност 2 се яви средоточие на специфичната експертиза на партньорите по Проекта, които заедно съградиха общ модел на мултидисциплинарна работа с деца, в името на най-добрите интереси на същите.

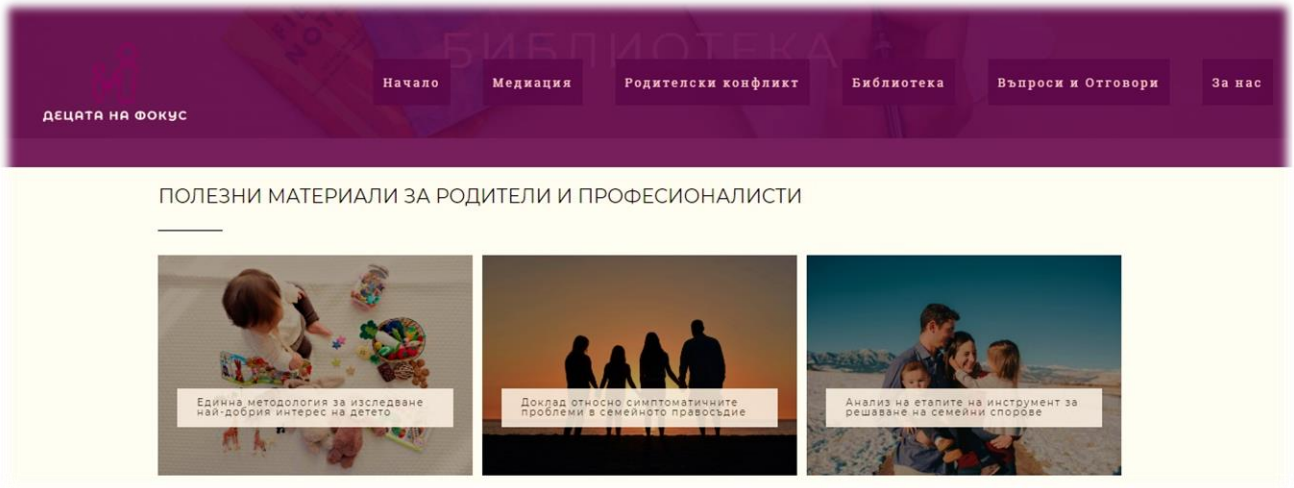

<u>Изобр.</u> Извадка от уебсайта www.deca.pamb.info (създаден като допълнение към проектните дейности, макар и непредвиден по административен договор), където Единната методология за обследване най-добрия интерес на детето е свободно достъпна

Дейност 3 и Дейност 4. Обучения за съдии, адвокати и медиатори. Заключения от представянето на Единната методология и информационните сесии за родители в конфликт пред общността на съдии, адвокати и медиатори. Анализ на обратна връзка от обучаемите

Дейност 3 от Проекта бе концентрирана върху изготвянето на материали за провеждане на информационни сесии за родители в конфликт. Стремежът на информационните сесии е двупосочен: 1) от една страна, те целят постигане на по-задълбочено познание относно конкретните етапи, през които едно дете преминава в случаите на развод или други спорове между родителите, и информираност относно начините за полагане на адекватна родителска грижа (чрез гарантиране на т.нар. споделена грижа и постигане на здравословна комуникация); 2) от друга страна, информационните сесии предоставят комплексна информация за алтернативите за решаване на спора и запознават родителите с възможностите, които медиацията може да им предложи, особено с оглед осигуряване най-добрия интерес на тяхното дете.

Дейност 3 се яви една от дейностите, изискващи обединяване на експертизата на всеки един от партньорите по Проекта. Реализираните предходни обучения за родители от всяка от организациите поотделно послужиха като обща основа за построяване системата на предлаганите по Проекта информационни сесии. Експертът „Психосоциална и социално-педагогическа работа с деца и семейства“, представител на ИСДП, експертът „Детско развитие“ от екипа на партньора Асоциация „Родители“, експертът „Детски политики“, ангажиран от партньора НМД, ведно с наетите от ПАМБ юристи и медиатор, както и експерти на Фондация „За нашите деца“ – стъпвайки върху създадените по Дейност 1 и 2 анализ и Единна методология – заедно построиха модела на информационните сесии. Ключова бе и ролята на Центъра за спогодби и медиация при СГС и СРС (комуникацията с който фасилитираше водещата организация ПАМБ), където бе планирано да започне пилотирането на информационните сесии.

Благодарение на изпълнението на Дейност 3 бе създадена единна система за решаване на спорове относно упражняване на родителски права, при която медиатори взаимодействат със съдии за ускореното и приоритетно извънсъдебно решаване на родителски спорове и която има потенциала да бъде интегрирана дългосрочно към всички съдилища в страната. Косвен ефект от последното се явява и

по същество засиленият граждански контрол върху съдебната власт, който в конкретния случай се осъществява с овластяването на родителите и насърчаването им към вземането на решения сами, при участие на съда единствено в качеството му на охранител на действително защитения най-добър интерес на детето.

***Изобр.** Плакат на обучението за съдии, адвокати и медиатори в Съдебната палата на гр. Плевен, 02.2020 г.*

За да бъде приета и широко използвана подобна система на решаване на родителски спорове, необходимо бе на първо време тя да получи оценката на различни експерти, опериращи в сферата на семейното правосъдие – съдии, адвокати, медиатори, психолози, социални работници. Ето защо, в хода на изпълнението на Дейност 4 от Проекта (явяваща се своеобразен „мост“ между Дейност 3 и Дейност 5), бе проведена серия от двудневни обучения за съдии, адвокати и медиатори в четири български града: Варна (4-5 февруари 2020 г.), Бургас (13-14 февруари), Плевен (27-28 февруари), София (17 януари, 5-6 март). Обученията в София бяха осъществени на адреса на партньора по Проекта Фондация „За нашите деца“ и в зала „Юстиция“ на СРС – Наказателно отделение, а в Бургас и Плевен – в зали на окръжните съдилища.

В рамките на обученията, експерти на „Децата на фокус“ – част от екипа на водещата организация ПАМБ - подробно представиха и дискутираха с общо над 200 обучаеми (съдии, адвокати, медиатори, юристи, представители на държавни институции, социални работници, педагози, обществени възпитатели, родители в конфликт и др.) както разработената Единна методология за обследване най-добрия интерес на детето и послужилите при съставянето ѝ международна сравнителноправна основа и систематизирани симптоматични за българското семейното правосъдие проблеми, така и модела на информационните сесии. Важно е обстоятелството, че обученията се провеждаха на база единна методика, отчитаща специфичните нужди и нагласи на трите основни целеви групи на обученията, а именно съдии, адвокати и медиатори, наред с нуждите и нагласите на групата на социалните работници.

По време на обученията в страната се получиха интересни дискусии между представители на социалните служби, съдии, медиатори и адвокати. В някои градове се оказа, че за пръв път се събират на едно място представители на тези институции, с възможност да обсъдят заедно проблеми при съвместната си работа. Така например, съдиите споменаха, че понякога работят с почти формални социални доклади, макар в повечето случаи докладите да са обстойни и задълбочени. Адвокатите изразиха недоволството си както от някои съдебни решения, така и от работата на социалните работници. Последните, от своя страна, неведнъж заявиха, че в работата си са изградили много добри практики за срещи с родителите – заедно и поотделно. Социални работници споделиха също, че груповият формат на срещи не се използва. Т.е. моделът, който се приложи в презентираните, а по-късно и проведени информационни сесии с родители (да се срещат в групи с други родители, но не заедно) се оказва иновативен и удачен. По време на обученията съдиите отправиха свои забележки и към работата на някои адвокати, които ненужно „разпалват“ конфликтите относно децата, препятствайки възможността за бързото им решаване. Адвокатите, от друга страна, споделиха проблеми, свързани с „инертността“ на определени органи и институции, особено при наличието на домашно насилие.

По този начин проведените обучения илюстрираха, че е наложително да се провеждат периодично срещи между съдии, адвокати и социални работници по места, за да се обменят мнения и да се обсъждат назрели проблеми.

Въобще, ползите от подробното представяне и подлагането на дискусия на разработения по Проекта модел с лица с различна експертиза в областта на семейното правосъдие и от няколко български града, са множество, като един неизчерпателен списък на тези ползи би следвало да открои следното:

- Налице бе възможност разработеното по Проекта да бъде презентирано в пълнота пред различни експерти, работещи в сферата на семейното правосъдие, така че последните да могат да поставят въпроси и да си изяснят изцяло какви са характерът и преимуществата на модела, ведно с конкретните цели за налагането му

Тук следва да бъде подчертано, че нерядко участниците в обученията, в самото начало на същите, имаха нагласата, че Единната методология за обследване най-добрия интерес на детето, както и информационните сесии за родители в конфликт, са базирани дословно върху чуждестранни модели, които са неспособни да отразят спецификите и дисфункциите на българската правна система, наред с особеностите на българската, в т.ч. регионалната, народопсихология, житейска и правна култура и пр.

Наличието на достатъчно време за изчерпателно презентиране на модела и за свободна дискусия между екипа на „Децата на фокус“ и обучаемите обаче позволи подобни погрешни първоначални предубеждения към предлагания по Проекта модел да бъдат навременно разсеяни. Екипите от обучени във всеки град акцентираха върху обстоятелството, че сравнителноправната основа на Единната методология и на информационните сесии е била подложена от експертите на Проекта на адаптация към установените по Проекта симптоматични проблеми и нужди на българското семейно правосъдие, с цел най-добрите практики от анализираните чуждестранни юрисдикции да намерят легален и социо-културен „превод“ към българската действителност. Последното бе илюстрирано чрез споделяне с обучаемите на текста на Единната методология и на разработените по Проекта специфично за информационните сесии въпросници за родители („Чувства на родителя“ и „Общуване с детето“), План за споделена грижа, презентация за водене на сесиите и др., чрез които участващите в обученията да се запознаят максимално подробно с концепцията на предвижданите информационни сесии.

При една пасивна кампания за дисеминация на проектните дейности, която не включва двудневна работа по места с множество експерти, подобни погрешни представи биха останали и ефективно препятствали припознаването на идеите зад „Децата на фокус“ като работещи решения.

- Обученията позволиха събирането на преки впечатления и конструктивна обратна връзка от съдии, адвокати, медиатори и други експерти, чиито идеи да бъдат имплементирани с цел усъвършенстване на модела

Събраната обратна връзка от обучаеми е анализирина по-долу в Доклада. Тук следва да бъде посочено, че програмата на обученията бе така структурирана, че да предпоставя открита дискусия и постоянна диалогичност между екипа на „Децата на фокус“ и обучаемите. Обратната връзка от последните – както положителните коментари за свършената работа по Проекта, така и бележките, свързани с откроряване на предизвикателства пред реализирането на поставените проектни цели, позволи на партньорите, първо, да получат посланието, че са „на прав път“ и предлагат въвеждане на ценни за българското семейно правосъдие решения, и второ - да ревизират определени аспекти на модела и да го усъвършенстват.

Конкретно, пример за конструктивното влияние на диалога между екипа на „Децата на фокус“ и обучаемите е коментарът, отправен от експерти-психолози в хода на обученията в два от четирите града, че медиаторът, водещ информационните сесии за родители в конфликт, при презентиране на компонентите от сесиите, отнасящи се към детската психология, следва да предотврати създаването на впечатление у родителите, че сесиите представляват семейна терапия. Макар съзнателните усилия на водещия в тази посока да бяха предвидени от експертите зад Проекта, именно поради цитираната обратна връзка те избраха да поставят особен акцент върху този въпрос при обучението на медиатори от Центъра за спогодби и медиация към СРС за водещи на информационни сесии. Посочената като пример обратна връзка намери отражение и в окончателния вариант на текста на бланковите мейли, изпращани от координаторите по Дейност 5 до записващи се за информационните сесии родители, където еднозначно бяха посочени конкретните цели на сесията (а именно родителите да разберат как конфликтът се отразява на тяхното дете, какво е здравословната комуникация с другия родител, какво представлява споделената грижа, как медиацията помага в решаването на родителски конфликти), с цел

избягването на заблуда у родителя за характера на помощта, която последният може да получи чрез участието си в информационна сесия.

- Запознаването на експерти от съдебната система в големи областни градове извън столицата със създадения модел постави основата за разпространението на модела на национално равнище

С организирането на двудневни обучения в три големи областни града извън столицата – Варна, Бургас и Плевен – (а впоследствие и с провеждането на информационни сесии предимно в онлайн среда) „Децата на фокус“ се утвърди като проект с национална значимост.

Представители на районните и окръжните съдилища, и на медиационни центрове от трите града не просто участваха в обученията, но и изявиха воля за активни усилия в посока въвеждане на модела на мултидисциплинарен подход при решаване на родителски спорове и на провеждане на информационни сесии за родители, които сесии да предхождат медиационна процедура.

Този факт е с особена значимост, тъй като налага два положителни извода: 1. че предлаганият модел е припознат като работещ едновременно от експерти с различна експертиза в различни населени места на България; 2. че тези експерти имат волята да работят за институционализиране и утвърждаване на предлаганите по Проекта решения, което на свой ред е индикация за потенциала на същите за дългосрочна устойчивост. Пример за припознаването на модела от обучаемите, изведен също по-долу в Доклада, е фактът, че в хода на реализирането на Дейност 5 по Проекта Варненски окръжен съд и Бургаски окръжен съд подпомогнаха кампанията за разпространение на сесиите и насочваха родители в конфликт към информационните сесии.

В тази връзка, следва да отбележим, че провеждането на обучението в гр. Бургас беше отразено на живо в предаването по Българско национално радио – „Законът и Темида“ от 17.02.2020 г., като водещият Анелия Торошанова извънредно проведе изнесено студио в Бургаски районен и окръжен съд и допълнително проведе интервюта с председателите на двете съдилища.

На двудневното обучение през м. март, проведено в София, присъстваха освен съдии, медиатори, адвокати, социални работници - също представители на Държавната

агенция за закрила на детето и на Министерство на правосъдието. По време на дискусиите бе поставен акцент върху необходимостта информационните сесии да се популяризират сред родители преди последните да решат да влязат в съда и да започнат съдебни действия. Представители на Центъра за спогодби и медиация споделиха свой личен опит по брачни дела, в които на дневен ред са били въпроси, свързани с децата. Всички се обединиха около изводите, че работата на съдиите, медиаторите, адвокатите и социалните работници в тези случаи е от изключителна важност, тъй като техните действия, решения, насоки могат да повлияят съществено на бъдещото развитие на детето.

<u>Изобр.</u> Снимка от обучението за съдии, адвокати и медиатори в зала „Юстиция“ на СРС-НО, 03.2020 г.

С цел максимална автентичност на систематизираните изводи от представянето на Единната методология и информационните сесии за родители пред професионалната общност на съдии, адвокати и медиатори от страната, нужно е тези изводи да почиват и на получената от обучаемите обратна връзка, предоставяна чрез попълнените в края на всяко обучение формуляри.

ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ДЕЦАТА НА ФОКУС

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

ФОРМУЛЯР ЗА ОБРАТНА ВРЪЗКА ОТНОСНО ПРОВЕДЕНО ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ „ДЕЦАТА НА ФОКУС В РЕФОРМАТА НА СЪДЕБНАТА СИСТЕМА“

1. До каква степен сте доволен от така проведеното обучение?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Недоволен ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ Изключително доволен

2. До колко ефективни бяха организаторите и обучителите в проведената сесия?

1 2 3 4 5

Неефективни ○ ○ ○ ○ ○ Свръхефективни

3. Какво можем да подобрим в съдържанието на информационните сесии за родители?

_____
_____
_____
_____
_____
_____

4. Бихте ли опитали да насочите страните на родителски конфликт към информационна сесия за родители?

○ Да
○ Не

5. Как считате, че е добре да се разпространява информация за информационната сесия за родители?

○ Съдията
○ Медиационния център
○ Адвокатът ми
○ Приятел
○ Рекламните материали в съда
○ Other...

6. Бихте ли опитали решаването на родителския си спор по нов начин на база получената информация?

○ Да
○ Не

Дата и място на провеждане: _____

Име и фамилия: _____

(по желание)

<u>Изобр.</u> Образец на Формуляр за обратна връзка относно проведено обучение по проект „Децата на фокус в реформата на съдебната система“ по ОПДУ

Във формулярите за обратна връзка обучаемите преимуществено отговарят с най-високи оценки на въпросите за степента на удовлетвореност от проведените обучения, наред с ефективността на обучителния екип на „Децата на фокус“. Положително обучаемите отговарят на въпросите дали биха опитали да насочат страните по родителски конфликт към информационна сесия, както и дали биха опитали решаването на родителски спор по нов начин, на база получената информация. Що се отнася до способите за разпространяване на информация за сесиите за родители, отвъд отбелязването на дадените в образеца предложения за отговори (а именно разпространяване чрез съдията, рекламни материали в сградите на съдилищата, медиационния център, процесуалния представител на родителя, приятел), обучаемите добавят редица други предложения, сред които:

- Институции като Агенция за социално подпомагане, респ. РДСП по места, Държавна агенция за закрила на детето и др.;
- Адвокатски колегии по места;
- Медии (телевизия, радио, интернет медии, социални мрежи) – в т.ч. чрез нарочни рекламни видео материали;
- Училища, читалища, детски градини, клубове по интереси;
- Партньорски организации от НПО сектора.

Изводът от анализа на получените отговори във формулярите за обратна връзка детерминира част от стратегиите за разпространение на информационните сесии, които екипът на „Децата на фокус“ използва в хода на реализирането на Дейност 5 от Проекта и които бяха систематизирани в списъка по-горе. Така, както е изложено подробно и нататък в Доклада, молба за сътрудничество в разпространението на сесиите бе отправена към АСП, ДАЗД, адвокатски колегии по места, партньорски неправителствени организации; поддържаше се активна медийна кампания в Интернет (предимно чрез създадената за популяризиране на Проекта Фейсбук страница „Децата на фокус“ /www.facebook.com/ChildrenOnFocus), а експерти на партньорите по Проекта регулярно провеждаха медийни участия (напр. участието през м. юни 2020 г. на Елиза Николова и Юлия Раданова от ПАМБ в предаването „Отблизо“ по БНТ, чийто епизод бе посветен на информационните сесии по Проекта). Всичко това илюстрира как диалогът между екипа на Проекта и обучаемите съдии, адвокати, медиатори и други експерти повлия пряко на избора на начини за по-широкото разпространение на информационните сесии за родители в конфликт по Дейност 5 и на успеха на Проекта.

С категоричност може да бъде заявено, че най-ценната обратна връзка от обучаеми се съдържа в отговорите на въпрос № 3 от формуляра, а именно: „Какво можем да подобрим в съдържанието на информационните сесии за родители?“, където по образец целево бе оставено поле за свободен отговор.

На първо място, трябва да бъде отчетено, че обучаемите най-често отговарят, че намират подготвените материали, презентация и структура на сесиите за изчерпателни и предпоставящи максимална ефективност в посока поставяне фокуса на диалога между родителите върху най-добрите интереси на тяхното дете. Всичко това е ценно и се приема от екипа на „Децата на фокус“ положително, тъй като по същество то показва еднозначно, че предложеното по Проекта реформиране на семейното правосъдие у нас посредством мултидисциплинарно сътрудничество, използване на Единната методология за обследване най-добрия интерес на детето, провеждане на информационни сесии за родители в конфликт преди медиационна процедура – е припознато като работещо и необходимо от различни експерти на полето на решаването на родителски спорове.

На следващо място, все пак е необходимо да бъдат откроени част от конструктивните препоръки, споделени от обучаемите по места. Подобни примери са, както следва:

- Да има възможност родителите да разглеждат и въпроси извън предварително структурираната програма на информационната сесия (поле за своеобразен допълнителен дневен ред, определян по съгласие на групата от участващи в сесията родители);
- Стилът на поднасяне на информацията да бъде опростен максимално, при избягване на академизъм и правна терминология;
- Да се открият пътища за по-засилено взаимодействие с участващите родители (напр. чрез използване от водещия медиатор на кратки видео материали);
- Да се реферира от медиатора към повече казуси от практиката, с цел сверката с действителността да „отрезви“ увлечените от инерцията на конфликтността родители и да засили фокуса им върху практическите аспекти на охраняване най-добрия интерес на детето;
- В решаването на родителския спор, в т.ч. при организиране и провеждане на информационните сесии, да са ангажирани „мултидисциплинарни екипи“;
- От самото начало на комуникацията с родителите (при запитване от същите за сесиите или записването им за участие в тях) да бъдат дефинирани еднозначно целите на информационните сесии, така че у родителите да не остава погрешно очакване за семейно-терапевтичен характер на сесиите;
- Освен емоционалната страна на родителския конфликт, в рамките на сесията да се повдига въпросът и за неговите финансови измерения, съобразно предпочетените от родителите пътища на решение;
- По-голяма продължителност на сесиите;
- Провеждане на повече информационни сесии в онлайн формат.

Част от цитираните препоръки (опростяване на стила на поднасяне на информация и допълнително изчистване на същия от академизъм и юридическа терминология, търсенето на пътища за по-съществено взаимодействие с родителите, споменаването на повече казуси от практиката на медиатора-обучител, избягването на създаване на впечатление за семейно-терапевтичен характер на сесиите), наред с други предложения, генерирани от обучаемите, намериха отражение в хода на пилотирането на информационните сесии при изпълнение на Дейност 5. Последната изведена по-горе препоръка, а именно повече сесии да бъдат провеждани в онлайн формат, по необходимост, предвид епидемичната обстановка в страната, намери пълно отражение в реализирането на Дейност 5 от Проекта.

В заключение, срещата на екипа на „Децата на фокус“ с десетки експерти, опериращи на полето на семейното правосъдие в четири големи областни града, в рамките на двудневни обучения във всеки град, позволи идеите зад Проекта да достигнат до широка професионална общност и да получат оценка от същата. Еднозначно тази оценка е положителна, което дава допълнителна легитимност на Проекта, ведно с ясна представа за практическата възможност същият да намери доразвиване и устойчивост на национално равнище в дългосрочен план.

COVID-19 и пилотирането на информационните сесии в онлайн среда. Адаптирана методика за провеждане на информационните сесии

Стартирането на Дейност 5 от Проекта, т.е. на пилотирането на информационните сесии за родители в конфликт, съвпадна с обявяването, поради епидемията COVID-19, на извънредно положение на територията на Република България на 13.03.2020 г. Наложените строги противоепидемични мерки направиха невъзможно планираното провеждане на информационни сесии на ул. „Позитано“ № 30 в гр. София. На 18.03.2020 г. УО на ОПДУ издаде Указания относно изпълнението на проекти, съобразно т. 2 от които планираното изпълнение на конкретни дейности за периода на извънредно положение, което предвижда физическо присъствие на участници, следва да бъде изменено, така че дейностите да се провеждат „дистанционно, чрез подходящи форми на неприсъствена, електронна комуникация“ или да бъдат отложени. Категоричният избор на партньорите зад „Децата на фокус“ бе информационните сесии да не бъдат отлагани, а напротив – да се проведат по график (всеки вторник и четвъртък), в рамките на предвидения по проектно предложение 5-месечен период за пилотиране на сесиите.

Екипът зад Проекта се обедини около избора сесиите да не бъдат отлагани, а да се провеждат изцяло в онлайн формат (чрез безплатното /за потребителите-участници в сесиите/ онлайн приложение за видеоконферентни връзки „Zoom“), отчитайки редица преимущества на онлайн медиума (съпоставени с недостатъците на формата по-долу в Доклада), сред които:

- Възможността, при липса на пространствената ограниченост на провеждане на сесиите в гр. София, същите да ангажират повече хора, вкл. да достигнат до родители от цялата страна и от чужбина, до лица с увреждания, лица в неравностойно положение и др.;

- Възможностите за интеракция между водещия медиатор и обучаемите родители, които предлага избраната онлайн платформа;
- Чувството за анонимност, което онлайн форматът създава у родителя и което стимулира активното споделяне от негова страна (въпреки препоръката на екипа зад Проекта участващите в информационна сесия да включват камерите на ползваните от тях за видеоразговор устройства);
- Възможността за привличане на повече участници, предвид особената обстановка покрай епидемичната криза и обстоятелството, че в първите месеци от кризата мнозина полагаха труд основно онлайн, а интернет трафикът бе увеличен многократно;
- Възможността останалите медиатори, водещи сесии по Проекта, да се включват безпрепятствано като наблюдатели в сесиите на свои колеги и по този начин да обменят опит и повишават своята ефективност;
- Гарантираното по този начин съответствие между пилотираните по Проекта сесии и усилията за дигитализация в българската съдебна система и обезпечаване на електронно правосъдие.

<u>Изобр.</u> Плакат за популяризиране на информационните сесии, провеждани изцяло в онлайн формат, 04.2020 г.

Така онлайн форматът на сесиите не просто бе предпочетен от екипа на „Децата на фокус“, но и се утвърди като основен метод на провеждане на информационните сесии през м. март, април и май, т.е. вкл. когато рестриктивните мерки срещу разпространението на COVID-19 позволяваха провеждането на сесии офлайн, при

съблюдаване на съотв. противоепидемични указания. От средата на м. май до началото на м. август повечето проведени сесии бяха офлайн, с цел тестване и на този модел.

В крайна сметка, цели 14 от общо 34-те информационни сесии, пилотирани по Проекта, се проведоха изцяло в онлайн среда. Последното е в хармония с издадените от УО на ОПДУ на 08.06.2020 г. Указания за изпълнение на проектите след отмяната на извънредната епидемична обстановка, съгласно т. 2 от които: „*с оглед на установената успешна практика дистанционните (виртуални) форми на провеждане на дейности, които предвиждат колективно физическо присъствие на участници…*“, същите „*остават препоръчителни и след 14 юни 2020 г., при наличие на техническа възможност…*“

Не бива да бъде пропускано споменаването на високото ниво на адаптивност към извънредната обстановка и взаимното сътрудничество, които партньорите по Проекта демонстрираха в хода на пилотирането на Дейност 5.

Подобни адаптивност и сътрудничество бяха необходими, тъй като направеният избор сесиите да се провеждат изцяло или предимно онлайн предполагаше координирани навременни усилия на експертите в посока основно ревизиране и пренаписване на изготвената методика за провеждане на сесиите, дигитализация образците на попълваните от родителите формуляри и на обучителните материали, създаване на изменени бланки на мейли за комуникацията на двамата координатори с обучаемите родители през мейл адреса deca@pamb.info и на нова концепция за присъствени списъци, преформатиране на избраната от партньорите по-рано рекламна кампания за популяризиране на сесиите и др.

Съставена бе т.нар. Адаптирана методика за провеждане на информационна сесия за родители в онлайн среда, приложена към настоящия Доклад, която систематизира ключовите процедурни решения за реализирането на информационните сесии във виртуалното пространство. Тя съдържа изцяло нови процедурни правила и съдържателни елементи, като същевременно запазва в пълнота концептуалната основа на информационните сесии.

Тук е нужно да се спомене също, че 12-мата медиатори от Центъра за спогодби и медиация при СГС и СРС, междувременно ангажирани по Проекта като обучители по Дейност 5, в кратки срокове усвоиха Адаптираната методика и на свой ред

генерираха нови идеи, които допълнително способстваха успешното провеждане на сесиите онлайн. Подобни професионализъм, адаптивност и отдаденост не са изненада, тъй като избраните 12-ма медиатори са едни от експертите по медиация с най-богата експертиза в България и се ползват с огромен авторитет в сферата на алтернативното решаване на спорове. Те бяха присъединени към експертния екип на Проекта чрез следната двуфазна селекция: – 1. подаване на искане за участие в Дейност 5 при отговаряне на поставените от Проекта изисквания (медиаторът да е част от ЦСМ, да притежава висше образование и минимум 3-годишен стаж на полето на медиацията, да е участвал в обученията по Дейност 4) и 2. интервю с екипа по Дейност 5. Неминуемо успехът на информационните сесии бе благоприятстван значително от авторитета и професионализма на екипа от 12 медиатори (Елиза Николова, Рубина Минкова, Свилена Димитрова, Карло Луканов, Анета Енчева, Десислава Монева, Ирен Бекриева, Евгения Димова, Елена Яньова, Любка Василева, Миряна Калчева, Симона Такова), избрани за водещи на информационните сесии.

На последно място, следва да бъде споменато също, че както партньорите по Проекта, така и 12-мата медиатори трябваше навременно да отговорят на още едно предизвикателство пред разпространението и провеждането на информационните сесии във форсмажорната ситуация, породена от COVID-19 – това, че в първите месеци от епидемичната криза брачни дела не се разглеждаха, респ. практически не можеше да има препращане към информационни сесии пряко от съда.

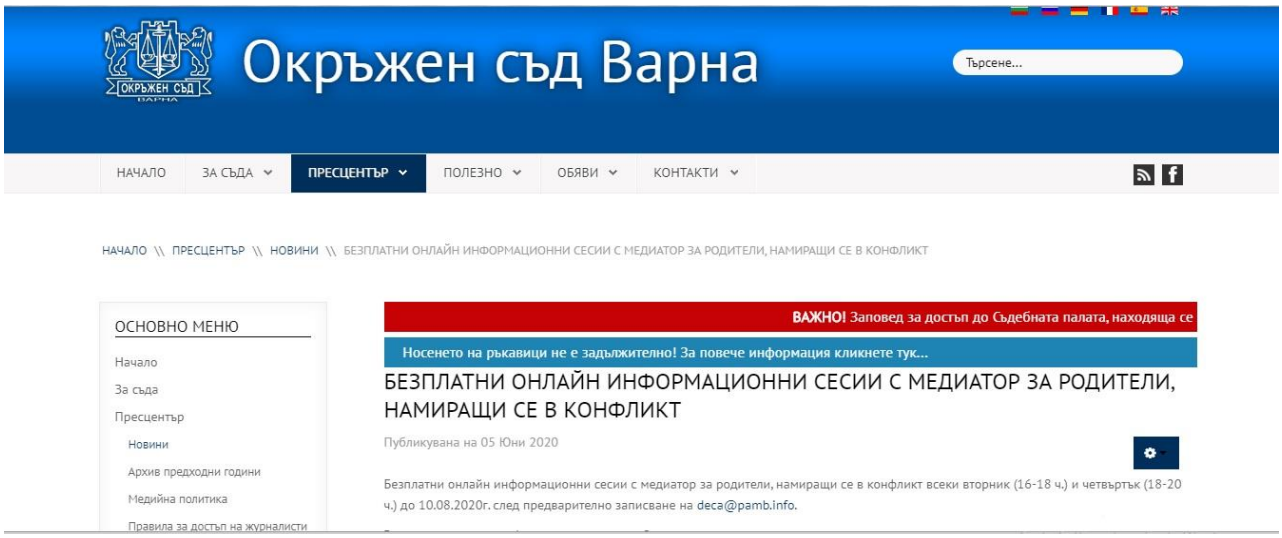

***Изобр.** Извадка от уебсайта на Окръжен съд – Варна, от която е видно отправеното от съда приканване към родители в конфликт да участват в информационна сесия*

И това предизвикателство бе преодоляно, благодарение на съвместните усилия на партньорите по Проекта, както и на активността от страна на 12-имата ангажирани като обучители по Дейност 5 медиатори. Ценно е да се посочи в какво конкретно се изразяваха тези усилия и активност, целящи сесиите (онлайн и офлайн) да достигнат до максимален брой родители. Ето защо тук споменаваме следния неизчерпателен списък от елементи на кампанията за разпространение на информация за сесиите, продължила през пълния период на пилотирането им:

- Използване на създадения уебсайт www.deca.pamb.info

Макар по проектно предложение и административен договор да не бе предвидено изграждането на уебсайт, партньорите по Проекта решиха да положат допълнителни усилия и да създадат такъв, като това решение се доказа особено полезно при разпространението на информационните сесии в хода на епидемичната криза.

- Използване пълния ресурс на петте партниращи си по Проекта организации

Както водещата организация - Професионална асоциация на медиаторите в България (ПАМБ), така и останалите партньори по Проекта, бяха активно ангажирани в разпространение на информация за сесиите, използвайки целия си ресурс от членове, партньори и контакти. За пореден път петте организации успешно консолидираха наличните си експертиза, опитност и идеи, давайки широка гласност на проектните дейности. Така например Национална мрежа за децата (НМД) регулярно разпространяваше информация за сесиите през своите уебсайт и Фейсбук страница, както и чрез кореспонденция с всички над 150 организации, чието обединение се явява НМД. Друг пример е дейността на Фондация „За нашите деца“, които – предимно чрез Центъра за обществена подкрепа „Св. София“ – насочваха родители към информационни сесии. Родители бяха препращани към сесии и от партньора Институт по социални дейности и практики (ИСДП). От Асоциация „Родители“ пък включиха информационните сесии в своя календар от live интернет излъчвания след обявяване на извънредното положение, като по този начин способстваха това онлайн сесиите да достигнат до повече родители от страната.

- Сътрудничество със съдилища

Изключително ценно бе оказаното от страна на съдилища сътрудничество. Софийски районен съд, подкрепящ Проекта още от етапа на написване на проектното

предложение, съдействаше за разпространение на сесиите през целия период на тяхното пилотиране. Съдействие екипът на Проекта получи и от Окръжен съд – Варна и Окръжен съд – Бургас, чрез чиито уебсайтове и информационни табла по места бе разпространявана информация за сесиите. Така, макар съдии да нямаха възможността да напътват страни по родителски конфликт към информационни сесии, цитираните съдебни институции на практика насочваха родители към сесиите.

- Сътрудничество с институции, адвокатски колегии, други организации

Кампанията на партньорите по Проекта за достигане до максимален брой родители обхващаше и сътрудничество с институции. Същото, както бе маркирано по-горе, включваше подкрепа от АСП, РСП по места, ДАЗД, адвокатски колегии по места, партньорски неправителствени организации, които регулярно разпространяваха информация за сесиите. Участието на представители на цитираните институции и организации в обученията по Дейност 4 от Проекта улесни сътрудничеството при разпространение на информационните сесии. Въпреки това, бе необходимо да бъдат проведени срещи между експертите по Проекта и представители на респ. институции и организации, до всяка от последните да се изпратят писма, материали, покани за подкрепа, графици на сесии и пр. Пример е проведената среща между Ръководителя на Проекта, Елиза Николова, и адв. Ивайло Данов от САК, след която до членовете на Колегията бе разпратено писмо с информация за сесиите, а на уебсайта на САК бе публикуван плакат с информация за провеждането на сесии онлайн.

- Активна кампания в социалните мрежи

По-горе вече бе спомената активната кампания по популяризирането на сесиите в нарочно създадената Фейсбук страница „Децата на фокус“ (www.facebook.com/ChildrenOnFocus), последвана от над 200 потребители на социалната мрежа, в която страница на дневна база бяха разпространявани рекламни материали, линкове към медийни участия на партньорите, публикации с насоченост към родители в конфликт и др. Положителното влияние на кампанията в споменатата Фейсбук страница се разглежда по-долу, при анализа на статистически данни относно сесиите.

- Постоянни медийни участия, в т.ч. телевизионни такива

***Изобр.** Кадър от участието на Ръководителя на Проекта, Елиза Николова, и Ръководителя „Експерти“ по Проекта, Юлия Раданова, в предаването „Отблизо“ по БНТ, чийто епизод бе посветен на „Децата на фокус“ – 06.2020 г.*

Особено внимание заслужават и множеството участия на екипа по Проекта в едни от медиите (телевизии, радиа, печатни издания) с най-голяма аудитория на територията на България. Единствено като пример сред десетките участия могат да бъдат посочени споменатото изнесено студио на предаването по БНР „Законът и Темида“ от 17.02.2020 г.; участията на Ръководителя на Проекта – Елиза Николова – в предаването „Темида – цената на истината“ по телевизия „Евроком“; участието на Ръководителя „Експерти“ по Проекта, Юлия Раданова от ПАМБ, и на Нели Петрова от ИСДП, в предаването „Отблизо“ по Българската национална телевизия от 25.05.2020 г. (където в рамките на темата „Кои са мерките, с които се третират деца правонарушители у нас?“ бяха споменати Единната методология по Дейност 2 и информационните сесии по Дейност 5); участието на Елиза Николова и Юлия Раданова в предаването „Отблизо“ по БНТ от 21.06.2020 г., чийто епизод бе посветен специално на информационните сесии по Проекта; участието на Юлия Раданова в БНР от 21.07.2020 г. и много други.

- Използване на рекламни плакати, брошури, инфографики, видеоматериали, излъчвания на живо

***Изобр.** Кадър, илюстриращ презентирането, от страна на Юлия Раданова, на информационните сесии по Дейност 5 от Проекта*

Освен гореописаното, за разпространение на онлайн и офлайн, сесиите партньорите по Проекта генерираха голямо информационно съдържание под формата на плакати, брошури, инфографики и видеоматериали. Към видеоматериалите се числят както клип-анимация, структуриран под формата на покана към родители в конфликт за участие в сесия, така и уебинари и видеа със заснемане на експерти по Проекта, призоваващи родители да се запишат за сесия и презентиращи основната концепция на сесиите.

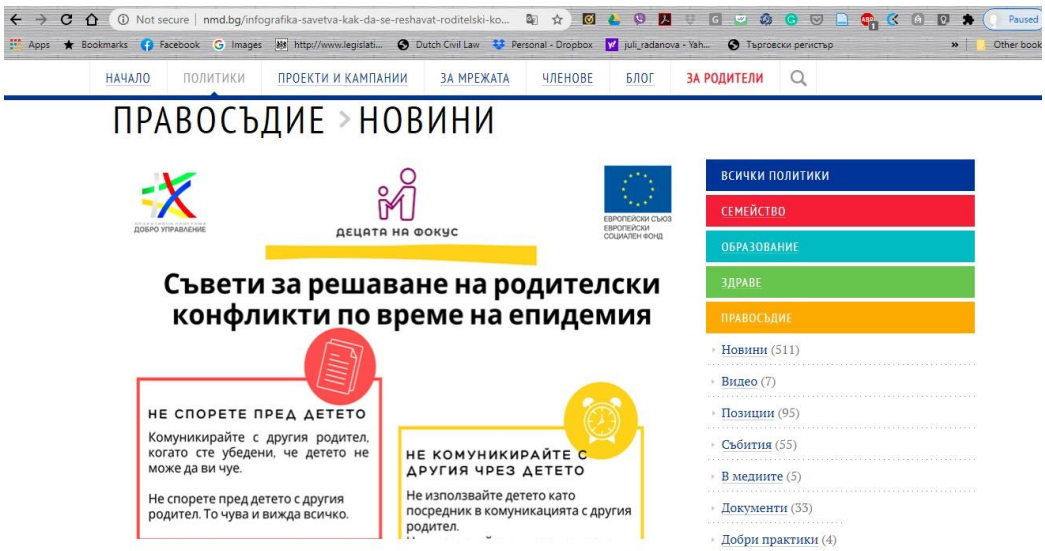

***Изобр.** Извадка от уебсайта на НМД, където е публикувана инфографика със съвети за решаване на родителски конфликти по време на епидемия – създадена с цел разпространение на информационните сесии, 04.2020 г.*

В допълнение, на няколко пъти от Фейсбук страницата „Децата на фокус“ се осъществиха живи излъчвания, по време на които бяха подробно представени информационните сесии. За пример, уебинарът „Медиацията в решаването на родителски конфликти“ от 30.04.2020 г., организиран от партньорите по Проекта и посветен на информационните сесии, по данни на Фейсбук е достигал до трафик от общо 4 469 потребители.

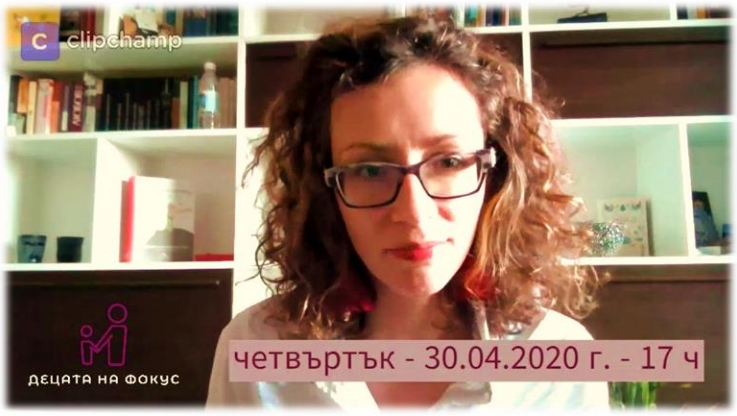

***Изобр.** Кадър от видео-поканата за уебинара „Медиацията в решаването на родителски конфликти“, 04.2020 г.*

- Заключителна конференция

Нужно е да се отбележи, че заключителната конференция по Проекта, състояла се на 22.07.2020 г., целево бе проведена близо три седмици преди края на провеждането на информационните сесии, така че да се даде допълнителна гласност на Дейност 5 и повече родители да посетят финалните организирани по Проекта сесии.

- Други

На последно място, нужно е да отбележим, че активната кампания по разпространение на проектните дейности и конкретно на информационните сесии, заедно с успешното изпълнение на Проекта, предизвикаха широк национален отзвук, резултирал в това информация за проектните дейности и за сесиите да достигне до още по-голям брой лица. Като пример можем да приведем номинацията в конкурса „Проект на годината“ на Фондация „Лале“, с която „Децата на фокус“ бе удостоен през м. юни 2020 г.

***Изобр.** Кадър от церемонията – заключителна част от конкурса „Проект на годината“ на Фондация „Лале“, в който „Децата на фокус в реформата на съдебната система“ получи номинация, 07.2020 г.*

Пилотирането на информационните сесии за родители в конфликт започна на 26.03.2020 г. и завърши на 11.08.2020 г., след близо 5 месеца на активно водене на сесии и участието на десетки родители в същите. Сесиите се провеждаха във вторник (от 16 до 18 ч.) и в четвъртък (от 18 до 20 ч.) в онлайн и офлайн формат, като записването ставаше чрез писмо до мейл адреса на Проекта - deca@pamb.info.

По-долу представяме статистически данни и подробно изложение на основните изводи от анализа на проведените по Проекта информационни сесии.

ДАННИ ЗА ПРОВЕДЕНОТО ПИЛОТИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИ СЕСИИ

***Изобр.** Визуализация на титулния слайд на презентацията, ползвана от медиаторите от ЦСМ при водене на информационните сесии*

Статистически данни – брой проведени сесии, участници, типове казуси

В периода от 26.03.2020 г. до 11.08.2020 г. бяха проведени 34 информационни сесии за родители в конфликт. От тях, 14 се проведоха в онлайн формат, а 20 - офлайн, на адрес: гр. София 1000, ул. „Позитано“ № 30, партер, при съблюдяване на всички релевантни към съотв. момент противоепидемични мерки. Участниците в информационни сесии са предимно от гр. София, но същевременно онлайн форматът позволи на родители от различни населени места в страната (в т.ч. Варна, Бургас, Плевен, Ловеч, Нови пазар, Берковица и др.), както и в чужбина (Великобритания, Република Италия) да се включат в сесиите.

Попълваният от родители преди участие в сесия формуляр показва, че най-често (25%) участниците са получавали информация за провеждането на информационните сесии от близки/приятели, както и от други, непосочени във формуляра източници (също 25%). Други източници на информация за сесиите се явяват насрещната страна по родителския спор (16.7%), страницата „Децата на фокус“ във Фейсбук (16.7%), плакати и рекламни материали (8.3%) и страницата на Центъра за спогодби и медиация при СГС и СРС (8.3%).

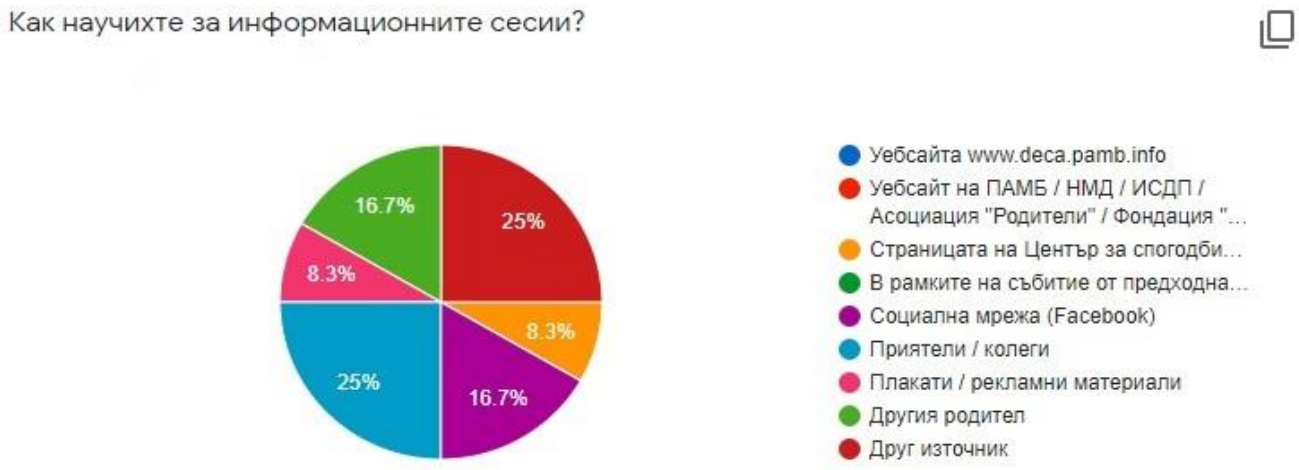

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговорите във формулярите, попълнени от част от участвалите в онлайн сесия родители преди началото на сесията*

Същевременно, данните в попълвания от родители след участие в сесия формуляр сочат два допълнителни източника на информация за сесиите като ключови в

привличането на родители към участие, а именно събитията по преходни дейности по Проекта (42.9%) и уебсайтовете на петте партниращи си организации зад „Децата на фокус“ (14.3%).

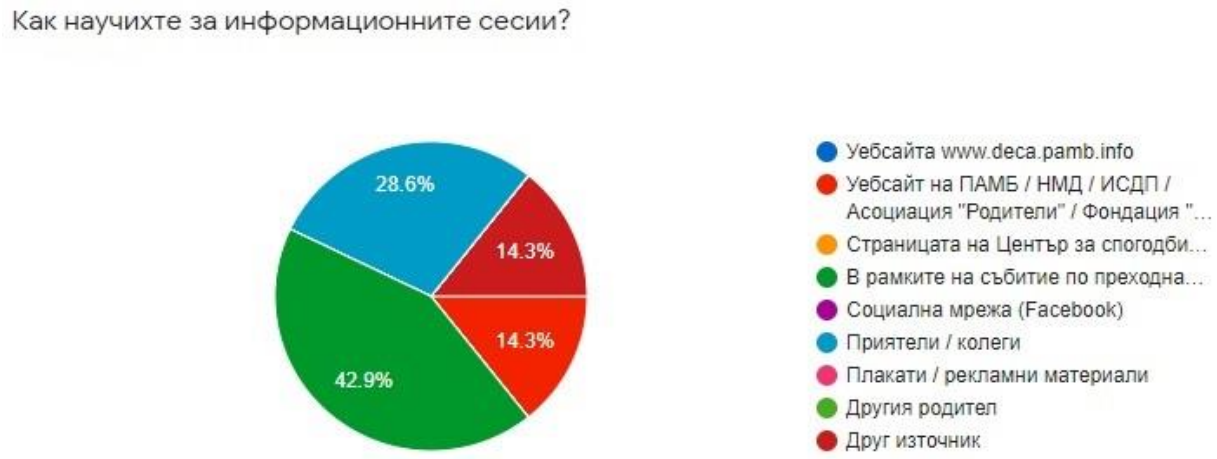

<u>Изобр.</u> Графика, илюстрираща отговорите във формулярите, попълнени от част от участвалите в онлайн сесия родители след края на сесията

В допълнение, поставяме акцент върху следните статистически данни, събрани на база попълнени от страна на родителите формуляри преди и след участие в информационна сесия, ведно с водени от двамата координатори по Дейност 5 и от 12-мата медиатори от ЦСМ при СГС и СРС вътрешни статистики:

- Включилите се в информационна сесия „Децата на фокус“ участници от женски пол са повече от тези от мъжки, като последните формират едва малко над 36%;
- Средната възраст на децата на участващите в сесия родители е предимно под или около 7-годишна;
- По родителския спор на малко над 70% от участващите родители липсва съдебно произнасяне по време на участието в информационната сесия;
- Що се касаят типовете казуси на участващите в информационна сесия родители – споровете са предимно за упражняване на родителски права (60%) и за промяна на дължима от родителя издръжка (20%). Сред най-честите проблеми, обуславящи появата и ескалацията на родителския конфликт, според споделеното от участниците в хода на информационните сесии и при анкетирането на родителите от координаторите по Дейност 5, е липсата на ефективна комуникация между родителите, ведно с убеждението на единия

родител, че другият е дезинтересиран от познаването и гарантирането на най-добрите интереси на детето.

Анализ на формуляри, попълвани от родители преди участието в информационна сесия и на формуляри за обратна връзка

Какво друго показва статистиката, почерпана от попълваните от родители формуляри преди и след участие в информационна сесия?

Както бе посочено по-горе, събраните данни индикират, че по родителския спор на малко над 70% от участващите родители липсва съдебно произнасяне по време на участието в информационната сесия. Съгласно събираната от родителите информация преди началото на сесия, при близо 80% от родителските конфликти към момента на провеждане на сесията изцяло липсва предходно съдебно решение относно упражняването на родителските права.

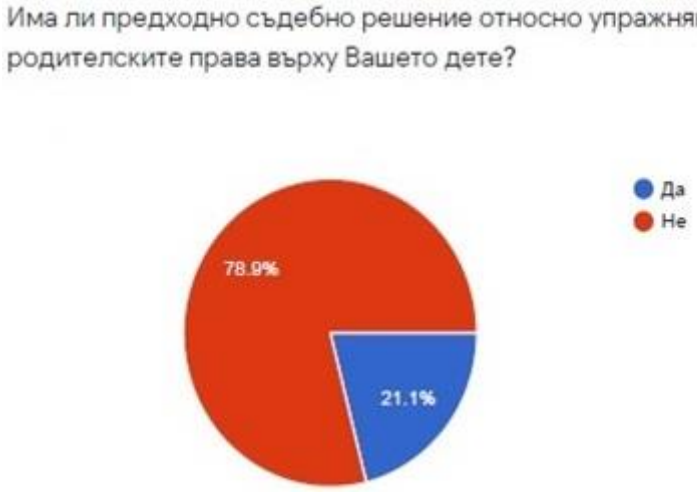

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за наличието на предходно съдебно решение относно упражняването на родителски права*

Изключително ценно е проследяването на степента на удовлетвореност на участвалите родители от информационните сесии. Както е видно от поместените по-долу в Доклада графики на база събраната статистическа информация, оценките на родителите, преминали през пилотираните по Дейност 5 сесии, са положителни. Така на въпроса за степента на удовлетвореност от проведената информационна сесия като цяло, 50% от попълнилите формуляра родители поставят оценка 7/10, 33.3% - оценка 10/10, а 16.7% - оценка 9/10.

В информационна сесия по Проекта се включи и родител с италианско гражданство, който също изрази висока степен на удовлетвореност от пилотирания модел. Тя потвърждава, че сходни практики успешно се прилагат в Европа, полезни са и вече е налице изградена култура за тяхното използване в Италия. Участието на родител с чуждо гражданство илюстрира потенциала на информационните сесии да намират отглас сред лица с различни културни идентичности.

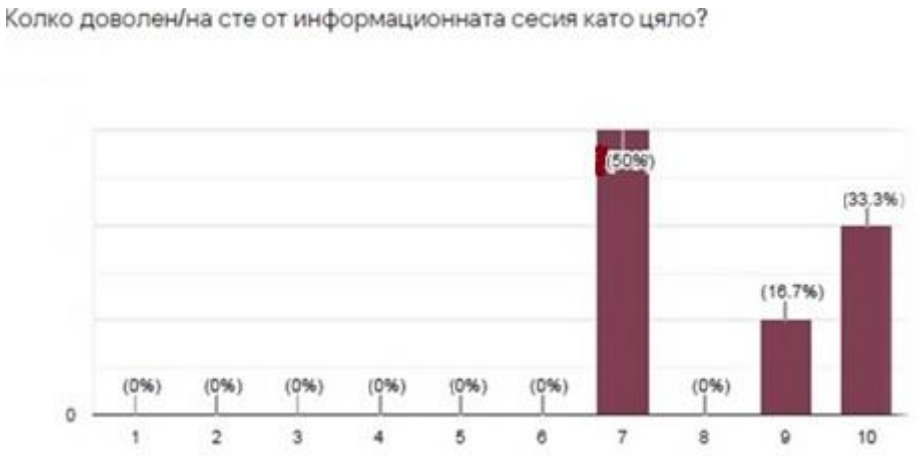

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за степента на удовлетвореност на родителя от проведената информационна сесия*

В отговор на въпроса за степента на удовлетвореност от работата на медиатора, водещ информационната сесия, 16.7% от попълнилите формуляра родители поставят оценки 8/10 и 9/10, а 66.7% - оценка 10/10.

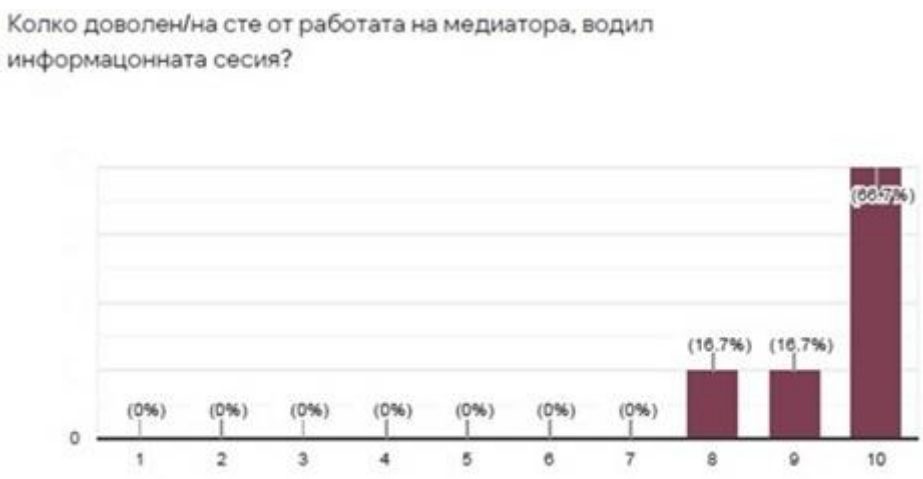

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за степента на удовлетвореност на родителя от работата на медиатора, водил информационната сесия*

По отношение виждането на родителите относно съдържателната част на информационните сесии, следва да бъде отбелязано, че мнозинството от попълнилите формуляра за обратна връзка посочват, че 1. намират всички теми от сесията за еднакво полезни и 2. считат тематичния блок, посветен на здравословната комуникация между родителите, за най-полезен. Т. 2 кореспондира с изнесените по-горе статистически данни, от които е видно, че един от същностностните проблеми, характеризиращи конфликта между двамата родители, почива на невъзможността за ефективна комуникация.

С особена значимост за оценяване на успеваемостта на информационните сесии в посока реализирането на една от основните им цели – а именно фокусът на диалога между родителите да бъде поставен върху най-добрите интереси на децата – е отговорът на въпроса „Считате ли, че участието в информационната сесия ще способства това да сте по-фокусиран/а върху нуждите на своето дете оттук насетне?“. Положително е, че цели 85.7% от попълнилите формуляра за обратна връзка родители посочват, че благодарение на преминаването си през информационна сесия ще бъдат по-фокусирани върху нуждите на своето дете, 14.3% поясняват, че не могат да направят преценка на този етап, като нито един родител не дава отрицателен отговор.

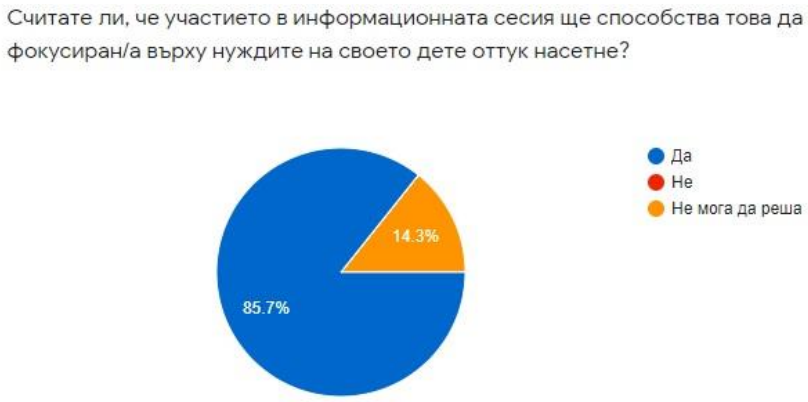

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за степента на удовлетвореност на родителя от работата на медиатора, водил информационната сесия*

Посочените по-горе отговори се повтарят при следващия въпрос, възлов за оценка ефективността на информационните сесии – относно склонността на родителите, след преминаването през сесия, да опитат решаването на своя спор чрез медиационна процедура. 83.3% от попълнилите формуляра за обратна връзка, видно

от приложената по-долу графика, отговарят положително, 16.7% индикират, че на този етап не могат да решат, като отново нито един родител не дава отрицателен отговор.

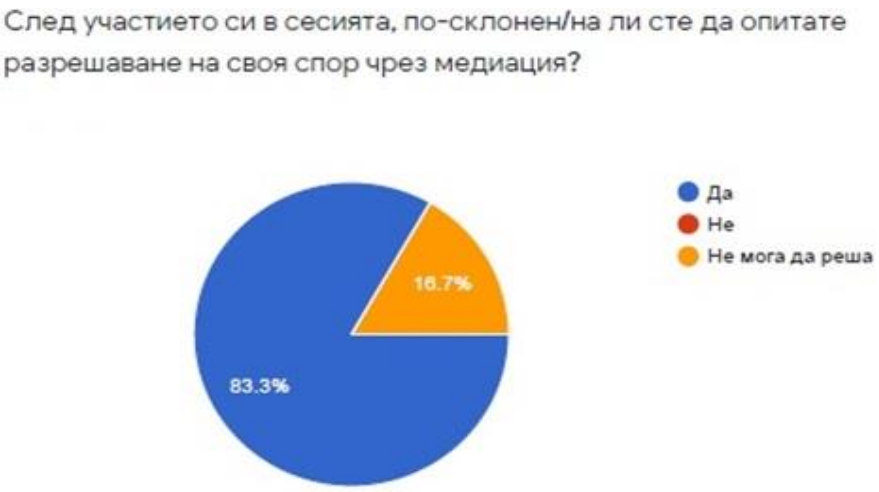

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за склонността на родителите, след преминаване през информационна сесия, да разрешат своя спор посредством медиационна процедура*

Цитираните отговори показват безпротиворечиво, че пилотираните по Проекта информационни сесии се възприемат позитивно от преминалите през тях родители – както по отношение съдържанието на подготвените от екипа на „Децата на фокус“ материали, така и относно изместването на фокуса на диалога между родителите върху най-добрите интереси на детето, заедно с промяна в нагласата на родителя към избор на медиационна процедура за решаване на родителския спор.

Анализ на Анкетни листове, попълнени от 12-мата медиатори-обучители

С наближаването на края на периода на провеждане на информационните сесии, медиаторите-обучители по Дейност 5 бяха инструктирани да попълнят онлайн формуляри за споделяне на опита си от сесиите. Изведените от попълнените формуляри статистики споделяме по-долу.

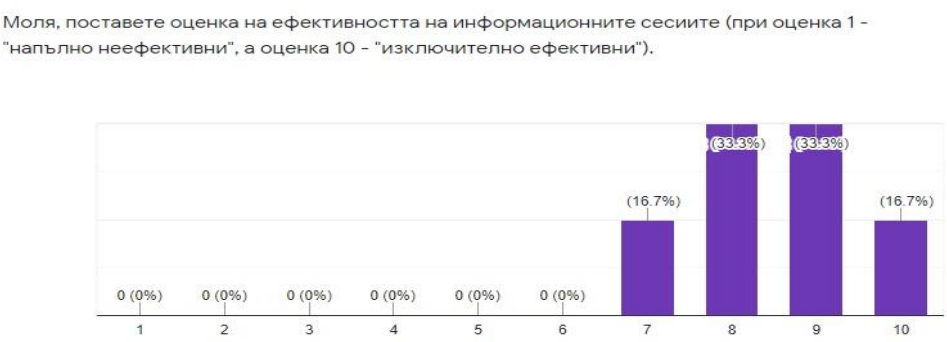

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за оценка ефективността на информационните сесии*

Видно от споделената по-горе графика, на въпроса за оценка ефективността на информационните сесии, медиаторите отговарят с положителни оценки. Така оценки 8/10 и 9/10 дават по 33.3% от гласувалите, а оценки 7/10 и 10/10 – по 16.7% от гласувалите. Тези резултатие отговарят и на оценките на преминалите през информационна сесия родители, т.е. и участниците в сесиите, и водещите на сесиите оценяват предлагания модел позитивно.

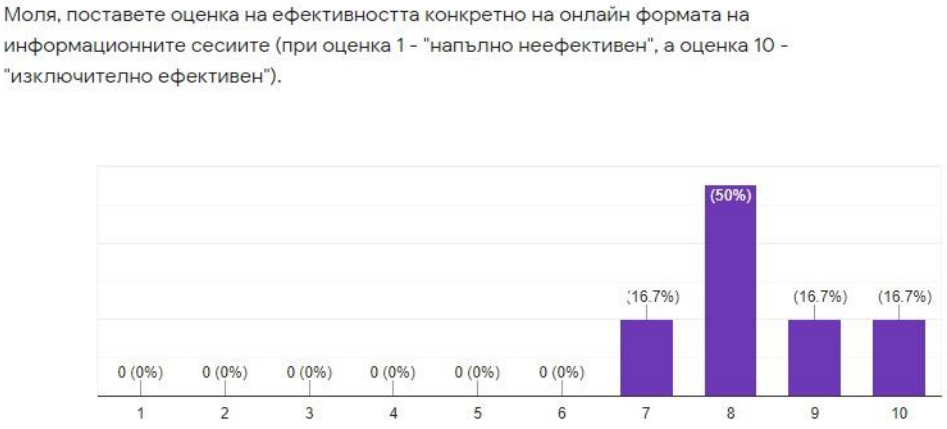

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за оценка ефективността на избрания онлайн формат*

Що се касае конкретно ефективността на избрания онлайн формат – отговорите отново са положителни. 50% от анкетираните медиатори-обучители дават оценка 8/10 на информационните сесии във виртуална среда, а по 16.7% от медиаторите поставят оценки, съотв. 7/10, 9/10 и 10/10.

Въпреки това, в полето за свободен отговор към формуляра, някои медиатори споделят критични бележки спрямо онлайн формата. Така един от анкетираните казва: „*По-трудно е да се установи контакт, когато с обучаемите се срещаме онлайн, а не на живо*“, а друг: „*Това което ми направи впечатление, е че не виждах участниците. Единият пишеше, а аз и другият наблюдаващ колега четяхме коментарите му на глас. Другият участник обясни, че се включва от офиса, в който работи и не искал да е на камера. Това определено не ми хареса. Предпочитам да виждам събеседниците си.*“ Друг медиатор дори споделя, че предпочита „*сесиите да не са онлайн*“.

Горепосоченото (т.е. едновременно оценяване на онлайн формата положително и отправяне на определени критични бележки) се повтори и по време на дискусията в рамките на заключителната конференция по Проекта, състояла се на 22.07.2020 г. Тогава участниците в конференцията стигнаха до извода, че е необходимо онлайн форматът да се запази, но и да е налице паралелната възможност за провеждане на сесии офлайн.

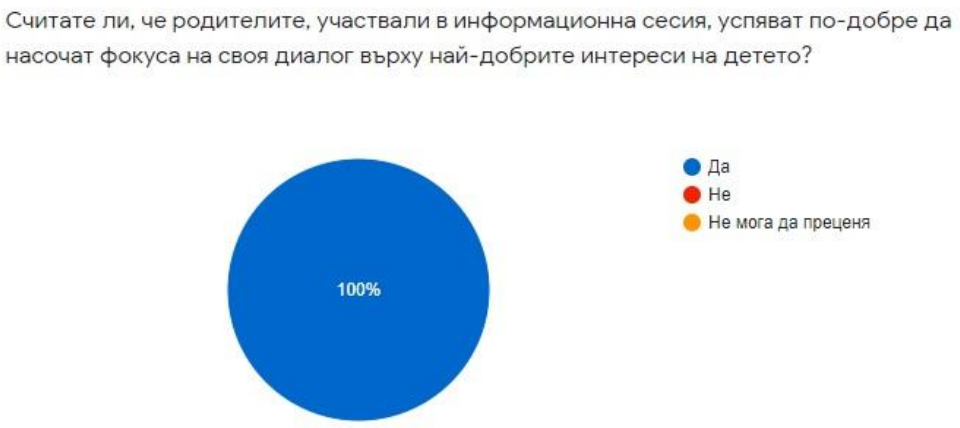

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за оценка ефекта на сесиите в посока поставяне фокуса на диалога между родителите върху най-добрите интереси на детето*

С единодушие анкетираните медиатори-обучители посочват, че според тях информационните сесии помагат на родителите да насочат фокуса на своя диалог върху най-добрите интереси на детето. И тази положителна оценка е в хармония със споделеното в обратната връзка на родителите, преминали през сесии. Тя се явява и една от причините за визията на партньорите по Проекта моделът „Децата на фокус“ да бъде доразвит и продължен дългосрочно.

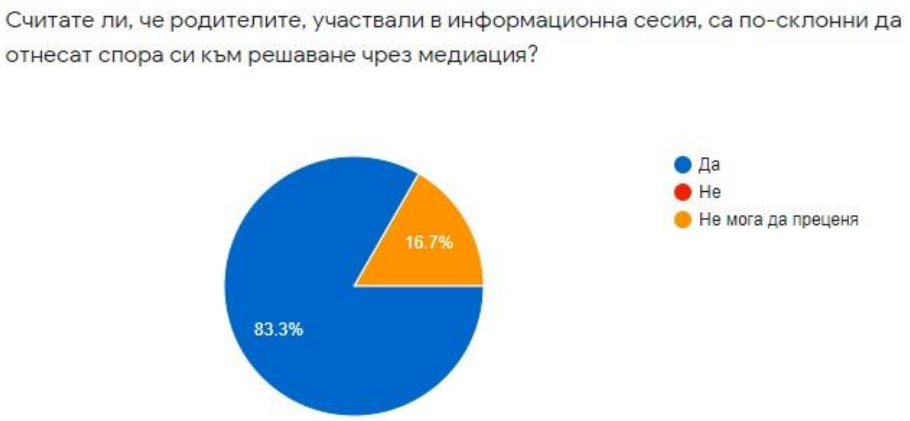

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за оценка ефекта на сесиите в посока избор за решаване на спора чрез медиация*

На следващо място, 83.3% от анкетираните обучители по Дейност 5 заявяват, че родителите, преминали през информационна сесия, са по-склонни да отнесат спора си към решаване чрез медиация. 16.7% посочват, че не могат да преценят, като нито един от медиаторите не дава отрицателен отговор. Тази оценка е показателна за положителния ефект на сесиите по отношение на осъзнаване от родителите в конфликт на практическите ползи на медиационната процедура. Както изтъкна Десислава Монева, един от медиаторите-обучители, по време на заключителната конференция на 22.07.2020 г.: „*Сесиите са така структурирани, че два са основните акценти – Дете и Медиация. Като тези два акцента са свързани по такъв начин, че след като родителите са установили кое е най-доброто за техните деца, те да припознаят тъкмо медиацията като възможност за гарантиране на най-доброто за децата. За мен това е един от най-ценните аспекти на сесиите.*“

***Изобр.** Графика, илюстрираща отговора на въпроса за оценка ефективността на сесиите по отношение постигане на проектните цели*

Според 83.3% от анкетираните медиатори, информационните сесии са постигнали целите, заложени по Проекта. 16.7% посочват, че не могат да преценят дали проектните цели са постигнати, като нито един медиатор-обучител не дава отрицателен отговор. Както бе посочено, 12-те медиатори по Проекта притежават богата медиаторска практика и са едни от най-уважаваните имена на полето на алтернативното решаване на спорове у нас, респ. положителната санкция за предлагания модел, дадена от експерти с подобна практическа опитност, е с особена значимост.

Ценни са и предложенията за усъвършенстване на модела, дадени от медиаторите-обучители по Дейност 5. Същите систематизираме тук:

- Подготвяне на няколко различни версии на използваната за сесиите презентация - съобразно критерии като възрастта на децата на участниците в групата;
- Предвиждане на повече време за сесии;
- Организиране на по-масирана кампания за разпространение на сесиите;
- Сесиите да бъдат интегрирани в изпълнявани съдебни програми;
- Двамата родители категорично да не участват заедно на сесия.

Проследяване развитието на казуси на родители, преминали през информационна сесия

В заключителната част на всяка информационна сесия по Проекта водещият медиатор по процедура пояснява пред участващите родители, че за екипа на „Децата на фокус“ е ценно да получава обратна връзка относно развитието на родителския спор и евентуално влиянието на участието в сесия върху същото. Това е така, тъй като през съществена част от периода на пилотиране на сесиите, поради обявеното в страната извънредно положение, брачни дела не се разглеждаха. Направеното проследяване на казуси, на база последващ контакт с родителите, детерминира няколко генерални заключения, а именно:

- Необходимост от преминаване през сесия и на двете страни по родителския конфликт

Проследените казуси при т.нар. метод на конкретните ситуации (*case study*) индикира с категоричност, че за да има съществено влияние информационната сесия върху диалога между родителите и инкорпорирането в същия на конструктивна дискусия за най-добрите интереси на детето, необходимо е и двамата родители да са преминали през сесия. В една от анализираните по-горе статистики се посочва, че 16.7% от попълнилите съотв. формуляр са разбрали за провеждането на информационни сесии от насрещната страна по родителския спор. Тези статистически данни са знак за активността на родителите, участвали в информационна сесия, в посока ангажирането на другия родител с включване в сесия. Следва да бъде подчертано, че при повече от половината от случаите и двамата родители се съгласяват да се включат в информационна сесия в рамките на 5-месечното пилотиране на сесиите по Проекта.

На това място в изложението е ценно да се спомене, че проследяването на казуси потвърди и една от процедурните аксиоми на предлагания модел – а именно, че двама родители по един и същ казус не бива да участват едновременно в информационна сесия. Изключение от това правило бе допуснато извънредно от експертите на Проекта само веднъж – в рамките на сесия, за която бяха записани единствено двамата родители, при това пожелали изрично да участват заедно. И на двамата бе подробно разяснено, че подобна сесия не съответства концептуално на предлагания модел и че нейното провеждане ще бъде позволено като единствено изключение в 5-месечното пилотиране на сесиите по Проекта. Медиаторът, водил цитираната сесия с участие на двамата родители, впоследствие индикира, че сесията може да бъде оценена като неефективна, при едно нейно съпоставяне с предходни сесии по Проека. Това, съгласно наблюденията на медиатора, се дължи пряко на обстоятелствата, че присъствалите едновременно родители не просто не намерили стимула да говорят открито за предизвикателствата в своите взаимоотношения като партньори и родители, но в хода на сесията, притеснени от възможността за избухване на конфликт, дори започнали активно да отричат, че срещат каквито и да било предизвикателства.

- Сесиите способстват последстващия избор на медиация

Продължената комуникацията между медиаторите-водещи на информационни сесии и участниците в последните отвъд рамките на 2-часовите сесии дава емпирически данни в посока заключението, че родителите, преминали през сесия, са много по-склонни да насочат решаването на своя спор към медиация. Същото се потвърждава и от цитираните по-горе формуляри, попълвани от родителите непосредствено след края на информационната сесия. Този резултат е очакван и търсен от експертите на „Децата на фокус“ – видно от концепцията, съдържанието и формата на сесиите. Положително е, че при работата по проследяване на родителски спорове на участници в информационни сесии се отчитат подобни изменени нагласи у страните в конфликта.

- Участието в информационна сесия рационализира диалога между родителите и спомага за провеждането на ефективна медиационна процедура с фокус върху най-добрия интерес на детето

Проследяването на казусите на участвалите в сесия след нейния край в хода на 5-месечното изпълнение на Дейност 5 от Проекта стига по-далеч – осветявайки обстоятелството, че преминалите през сесия не просто са склонни да насочат своя

спор към решение с медиационна процедура, но и че самата последваща медиация е по-успешна, по-концентрирана, позволяваща обследването на най-добрия интерес на децата. Конкретно, до подобно заключение се стига, тъй като две двойки родители (всеки от които – преминал през информационна сесия) ангажират в решаването на своя спор медиатори от екипа на „Децата на фокус“. Последните свидетелстват, при спазване конфиденциалността на проведените медиационни сесии, за това колко по-рационализиран от обичайното е диалогът между родителите. Нещо повече, медиаторите свидетелстват, че по почин на родителите, на централно място в дневния ред и на двете медиации от самото начало е поставен въпросът за най-добрите интереси на децата.

АНАЛИЗ НА ПРОВЕДЕНОТО ПИЛОТИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИ СЕСИИ

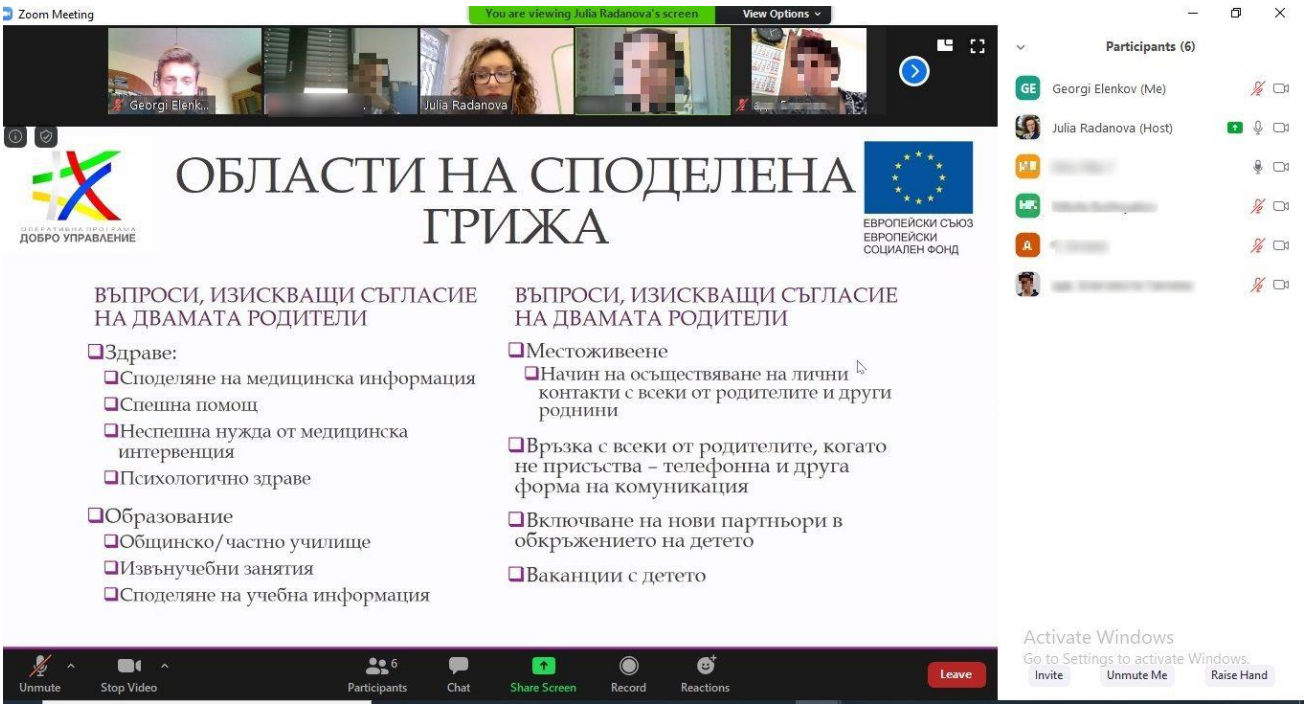

***Изобр.** Скрийншот, заснет по време на провеждането на онлайн информационна сесия, 04.2020 г. (по молба на водещия медиатор и тримата участници, лицата и имената на същите са скрити)*

Преимущества и недостатъци на онлайн формата на сесиите

По-горе в Доклада бяха разгледани основните преимущества на онлайн формата, които пилотирането на информационните сесии изведе на преден план. В съкратен вид, същите са, както следва:

- Възможността за ангажиране в сесиите на повече хора, вкл. на родители от цялата страна и от чужбина, на лица с увреждания, лица в неравностойно положение и др.;

- Възможностите за взаимодействие между водещия медиатор и обучаемите родители, чрез различните инструменти за интеракция в избраната онлайн платформа за провеждане на сесиите;
- Чувството за анонимност, което онлайн форматът създава у родителя и което стимулира активно споделяне от негова страна;
- Възможността за привличане на повече участници, предвид особената обстановка покрай епидемичната криза;
- Възможността останалите медиатори, водещи сесии по Проекта, да се включват безпрепятствано като наблюдатели, да обменят опит и повишават своята ефективност;
- Гарантираното съответствие между пилотираните по Проекта сесии и усилията за въвеждане на електронно правосъдие у нас.

Влиянието на структурираните по-горе преимущества на онлайн модела бе проследено и на плоскостта на ефективността на сесиите.

В настоящия Доклад следва обаче да бъдат отразени и отчетените при пилотирането на информационните сесии в онлайн среда негативи, сред които неминуемо фигурират:

- Техническите предизвикателства, поставени от онлайн видеоконферентната връзка;
- Лишаването от възможност за участие на лица, които не разполагат с достъп до мобилно устройство или компютър, вкл. на лица, нямащи възможност за пълноценно участие във видеоконферентен разговор (напр. при повредена камера, микрофон и т.н., при силен шум в домашната / офис среда и др.);
- Липсата на „жива“ интеракция – на всички позитиви от комуникацията между група от индивиди, намиращи се в споделено пространство;
- Пасивността на немалка част от родителите при попълването на извънредно ценните за оценка на модела онлайн формуляри за обратна връзка, изпращани след края на информационната сесия.

Горепосоченото подтикна голяма част от експертите на Проекта да достигнат до заключението, че при евентуалното дългосрочно продължаване на провеждането на информационни сесии, би било удачно те да се осъществяват паралелно в двата формата: онлайн и офлайн. Също, част от експертите отправиха предложението,

разгледано по-долу, да се създаде един хибриден, смесен модел на организиране на сесиите. При този модел те ще се провеждат онлайн, но с възможност за допълнителна работа на групата от родители на място с водещия медиатор. Друга идея е при последващото проследяване на решаването на родителския спор родителите да бъдат улеснени да споделят информация, чрез избора дали комуникацията с проследяващите казусите да бъде онлайн, или офлайн.

Полезно би било да съществува избор за участие в офлайн или онлайн сесия. Подобен избор по Проекта бе налице, тъй като родителите бяха предварително информирани кога предстоят сесии офлайн и кога – във виртуална среда. На 16.07.2020 г. дори паралелно бяха проведени както онлайн, така и офлайн сесия.

В заключение, следва отново да бъде подчертано, че избраният модел на провеждане на сесиите онлайн в първите месеци от кризата COVID-19 се оценява положително както от експертите и 12-имата медиатори зад Проекта, така и (с оглед цитираната по-горе статистика) от мнозинството от преминали през сесиите родители.

Оценка ефективността на съдържанието на информационните сесии

Цитирана бе статистика, илюстрираща положителната оценка, която самите родители, преминали през информационните сесии, поставят по отношение на тяхното съдържание. Внимание бе отделено на събраната обратна връзка от родители относно обстоятелството, че най-полезната тема от сесиите, според участниците, е тази за здравословната комуникация. В изброяването на препоръките, събрани от обучаеми по Дейност 4, бяха посочени идеи за обогатяване на сесиите на съдържателно равнище – напр. с разглеждане на финансовите измерения на родителския конфликт. Същевременно, бе споменато, че стотиците експерти, включили се в обученията по Дейност 4 от Проекта, оценяват позитивно съдържанието на сесиите.

Въпреки високата оценка за ефективността на съдържанието на информационните сесии, ценно е да се отбележат следните (неразглеждани дотук) събрани от обучаеми, експерти по Проекта, медиатори-водещи на сесии, преминали през сесиите родители и др. идеи за изменения и допълнения в съдържанието на информационните сесии:

- Инструментът за решаване на проблеми да включва повече от един казус;

- Темата за здравословната комуникация да получи по-засилен акцент и приоритет – съотносим с този на темата за медиацията;
- Да се създадат повече материали за самостоятелна подготовка, компенсиращи негативите от времевата ограниченост на сесиите;

Предложението се отнася както до материалите за самостоятелна подготовка на родителя преди участие в сесия, така и тези за работа след нейния край. Като пример може да бъде посочен един изменен План за споделена грижа, всяка от чиито различни версии да бъде адаптирана към нуждите и най-добрите интереси на деца от определени възрастови група - напр. План за споделена грижа за деца 1-5 год., 6-12 год., 12-18 год.

- Материалите да включват проследявания на казуси на родители, участвали в предходни сесии

Макар всеки казус неминуемо да разкрива съществени специфики, при много от родителските спорове срещаните проблеми са общи или твърде сходни. Ето защо, би било удачно в материалите за подготовка преди участие в сесия, в работните материали, използвани по време на сесиите, както и в материалите за самостоятелна работа след преминаване през сесия – да се цитират анонимизирани казуси, проследени в своето развитие след участието на поне един от родителите в информационна сесия. Подобно обогатяване на информационното съдържание на сесиите с практически казуси би предоставило на родителите сверка с действителността, нужна, за да направят по-информиран избор за решаване на своя спор с оглед най-добрите интереси на детето. Същевременно, то би им повлияло ползотворно от психологическа гледна точка – показвайки, че с проблеми като техните се сблъскат и справят успешно много други двойки.

Маркери за успех в поставянето фокуса на спора върху най-добрите интереси на детето. Други идентифицирани ползи

Проведените 34 информационни сесии, наред с осъщественото проследяване развитието на родителските спорове след участието на поне един родител в информационна сесия, водят до цитираните изводи за успех на сесиите в поставяне фокуса на спора върху най-добрите интереси на детето.

Вече бяха разгледани статистически данни, съобразно които 85.7% от преминалите през сесия родители посочват, че благодарение на участието си в информационна

сесия ще бъдат по-фокусирани върху нуждите на своето дете. По-горе допълнително бе поставен акцент и на обратната връзка в анкетните листове, попълнени от медиаторите-обучители по Дейност 5, която илюстрира еднозначно, че според медиаторите сесиите са имали успех в изместване центъра на диалога между родителите върху най-добрите интереси на детето.

Практически бе потвърдена изначалната работна хипотеза на експертите по Проекта, свързана с допускането, че липсата на достатъчно информираност у родителите за негативното въздействие върху личността на децата на родителския конфликт има за пряка последица ескалацията на спора, увеличаване на броя, вида и продължителността на съдебните производства, заведени помежду им и негативното въздействие върху сформиращата се личност на детето.

Цитираните данни, в цялост и поотделно, обосновават общото заключение, че пилотираните по Проекта сесии действително са постигнали успех в реализирането на най-съществената цел на информационните сесии, дала и наименованието на Проекта – а именно детето и неговият най-добър интерес да бъдат на фокус в отношенията между родителите.

Тук следва да бъдат обобщени и следните допълнителни ползи от пилотираните сесии, за които свидетелстват анализираните по-горе в Доклада статистически данни:

- Повишаване склонността на родителите да намерят решение на своя спор чрез медиация;
- Предпоставяне на това медиационната процедура да бъде по-продуктивна, при един по-рационализиран диалог – концентриран върху детето и неговите най-добри интереси;
- Повишаване активността на родителите в посока постигането на дневна база на т.нар. здравословна комуникация и споделена грижа.

Поле за усъвършенстване на модела - идеи за процедурни и съдържателни промени, на база опита от пилотирането на информационните сесии

Положителните резултати от провеждането на информационните сесии обаче не бива да водят до пренебрегване на възможностите за надграждане и усъвършенстване на модела с последващи процедурни и съдържателни промени. Част от тях вече бяха разгледани. В систематизиран вид, изведените по Проекта

заключения за възможни изменения в модела при дългосрочното му продължаване, обхващат следното:

- Разширение на географския обхват на провежданите сесии

Пилотирането на информационните сесии предимно в онлайн среда действително позволи свободното участие на лица от цялата страна, както и от чужбина (Обединеното кралство, Република Италия). Въпреки това, статистиката показва, че мнозинството от преминалите през сесии родители са от столицата и от по-големи областни центрове. В този ред на мисли, отчита се, че е необходимо моделът да достигне и до по-малки населени места, в т.ч. до села, където - поради засилените връзки в общността – предполагаемо отзвукът от провежданите сесии би бил още по-значителен.

- Изграждане на система на проследяване решаването на спора след участието и на двамата родители в сесия

Вече бе представена важността на направеното проследяване на родителските спорове след участието на родител в информационна сесия. Описана бе и концепцията за включване на анонимизирани case study примери в материалите за сесиите. Възлов елемент от концепцията на модела на информационните сесии, преди възникването на форсмажорната епидемична ситуация, бе проследяването на място в Софийски районен съд на решаването на родителски спорове между страни, участвали в сесия. Макар това да бе невъзможно практически, респ. проследяването да бе извършвано чрез други способи, експертите зад Проекта са единодушни, че проследяването на място в съда е ценно и нужно. Към него, като елемент от една по-комплексна система на анализиране решаването на родителския спор, следва да се добави и проследяването на проведената медиационна процедура. Подобна система на проследяване ще гарантира: 1. събирането на информация, която да обогати информационното съдържание на сесиите; 2. установяване с категоричност на ефективността на модела, респ. на това кои са неговите елементи, нуждаещи се от изменение и надграждане.

- Съставяне на допълнителни материали за самостоятелна подготовка преди и след провеждането на информационна сесия

Макар и форматът на провеждане на сесиите в 2 астрономически часа да има своите слабости, преобладаващото виждане на експертите по Проекта е, че сесиите трябва да продължат да се организират в подобни тесни времеви рамки. Това е така, тъй като, отчита се, един по-ангажиращ времево формат би отказал голяма част от родителите от участие. Същевременно, на това следва да бъде отговорено чрез разработването на повече материали за самостоятелна подготовка преди и след сесия, както и чрез опцията за последваща работа с медиатора, при т.нар. хибриден модел на информационни сесии.

- Надграждане на информационното съдържание на сесиите

Отчита се, че освен повече материали за самостоятелна подготовка, би следвало да се организират допълнителни такива и за самите сесии, при по-задълбочен акцент върху темата за здравословната комуникация между родителите.

- Предвиждане на хибриден модел на работа

Тук следва още веднъж да се подчертае, че според експертите на „Децата на фокус“ не бива паралелното провеждане на два формата на сесиите (онлайн и офлайн) да изключва възможността за тяхната потенциална взаимна свързаност в един хибриден, смесен вариант на провеждане, респ. проследяване на информационни сесии. При него, както бе изтъкнато, сесиите ще се провеждат онлайн, като впоследствие, при нужда, ще е налице възможност за допълнителна индивидуална и/ли групова работа на място с медиатора-обучител, отново в тесни времеви рамки. Друга възможност е в офлайн сесия да се използват интерактивни приложения за определена част от груповите занимания.

Също, според експертите е удачно системата на проследяване на казуси след участие в информационна сесия да бъде гъвкава и да предлага възможност за контакт между родителите и извършващите проследяването както онлайн, така и офлайн. Т.е. ако едно лице е участвало, например, в офлайн информационна сесия, да има възможността и избора впоследствие да представя статистическа информация за хода на родителския спор офлайн и онлайн.

- Паралелна работа на експерт с детето

Друга идея за разширяване и усъвършенстване на модела включва паралелната работа на медиатора или на друг експерт с детето. Би било възможно - при един паралелен, адаптиран към възрастта, психо-физиологическата зрелост, нуждите и интересите на детето процес на работа – с детето да се работи, така че то да е подпомогнато в преминаването през родителския конфликт. Да познава и вербализира своите нужди и интереси, да съдейства на родителите си в усилията за постигане на здравословна комуникация и на гарантиране на споделена грижа. По този начин мултидисциплинарният подход, чиито основи са поставени по Проекта, ще може да предложи решения за работа с всеки елемент от т.нар. нуклеарно семейство и ще осигури съвместните усилия на всеки един член на семейството в адресирането на родителския конфликт. Предлаганата паралелна работа с детето е и начин за овластяване на същото, за интегрирането му в решаването на родителския спор. Така например, ако с детето вече е работено, така че то е осъзнало и назовало своите нужди и интереси, същите могат да бъдат включени в дискусията между родителите в хода на медиационната процедура.

Перспективи за мултиплициране и устойчивост на модела

Изработеният модел на решаване на родителски конфликти чрез предварителната подготовка на родителите за участието им в процедура по медиация съставлява един мултидисциплинарен модел на работа. Неговото последващо прилагане би могло да доведе до засилване броя на извънсъдебните споразумения между родители и до повишаване на устойчивостта и практическата приложимост на така постигнатите споразумения. Перспективите за това са големи, още повече при отчитане на факта, че методологията за работа вече е напълно разработена и използването й в страната е предпоставено единствено от нейното последващо разпространение и от волята за прилагането й. Нещо повече, набраната база данни в резултат на пилотирането на модела еднозначно сочи, че проведените сесии повишават готовността на страните да водят диалог с другия родител, възможността за възприемане на различна гледна точка (без нужда от съгласие с тази гледна точка) и връщат фокуса върху детето и неговите интереси.

Всичко това може да бъде отчетено като повишаване на индивидуалния капацитет на родителите за участието им в последваща процедура по медиация. Нещо повече, в хода на информационните сесии изрично се поставя вниманието върху медиацията, начина й на функциониране и основните принципи, застъпени в прилагането й. Всичко това се представя в контекста на останалите способи за намиране на

решение по родителските конфликти и по-конкретно на съдебните такива. Последното ясно посочва на родителите техните реални алтернативи и подобрява коректното възприятие за това какво може и какво не може да се очаква от съда. Паралелно с това, като положителен следва да бъде отчетен и фактът, че методиката, върху която са базирани информационните сесии, се основава на задълбочени изследвания от психологията и изготвената в рамките на проекта Единна методология за изследване на най-добрия интерес на детето. Така, на практика, с провеждането на информационните сесии се запълва един изцяло липсващ и крайно необходим компонент от решаването на родителските конфликти – а именно мултидисциплинарният подход към тяхното адресиране. С това се адресира и един критичен хроничен недостиг, от който съдебната ни система страда в контекста на семейните конфликти, а именно липсата на мултидисциплинарен подход към тяхното решаване.

Следователно, предоставяйки своеобразен способ за запълване на тази празнота с въвеждането на подготовка на родителите, с цел засилване техния капацитет и лична мотивация за съвместно търсене на решения с другия родител по въпросите на тяхното дете, се подпомага възможността за действително постигане на извънсъдебни споразумения. Тук е редно да бъде отбелязан и фактът, че постигането на споразумение в резултат на медиационния процес не може и не следва да служи като единствен измервателен критерий за успеха на провежданата процедура. Напротив, на оценка подлежат и допълнителни фактори, като:

- повишаване капацитета на страните да водят диалог относно своето дете;
- подобряване възможността за приемане на чужда гледна точка без осъждане или отричане, но и без необходимост от съгласяване с изложеното мнение;
- развиване на възможността на страните да генерират редица потенциални решения относно начина на полагане на родителска грижа и да участват в процес на преценка на положителните и отрицателните страни на дадено решение;
- увеличаване сетивността и възможността на родителите да осъществяват оценка дадено решение през призмата на най-добрия интерес на детето.

Всичко това, ведно с редица други фактори, които се повлияват положително в резултат на проведените информационни сесии между родителите, трудно може да бъде подложено на конкретно измерване или остойностяване. Независимо от това, препоръчително е последващото провеждане на емпирично проучване през различни времеви интервали относно това как даден родителски конфликт се е

развил във времето до иницииране на информационните сесии и как - след тяхното провеждане. Подобно дългосрочно проучване би способствало постигането на действителна и задълбочена оценка относно не просто способите, които родителите са решили да инициират при решаване на родителския конфликт, но и начина, по който това решение се е отразило на децата и тяхното развитие. На този етап може единствено да бъде изведено твърдението, че провеждането на информационните сесии няма директен негативен ефект върху родителската двойка или детето, нито има за своя последица ескалацията на конфликта.

На база на това, следва да бъде прието, че перспективите за мултиплициране на така установения модел биха засилили положителните резултати, установени в хода на 5-те тестови месеца, и биха имали за свой ефект подобряването на подходите за решаване на родителски конфликти. Същевременно, мултиплицирането на модела не би било свързано с прекомерни разноски, които да се явяват диспропорционални на очаквания резултат. Практически, за повсеместното приложение на така разработения модел ще бъде необходимо последващото обучение на медиаторите, на които ще бъде възложено воденето на подобни информационни сесии, и разпространение на информация за провежданите сесии както сред родителите, така и сред професионалистите.

Перспективи за мултидисциплинарно сътрудничество, на база предлагания модел

Така разработеният модел за провеждане на информационни сесии, освен потенциала да бъде мултиплициран, позволява да бъде надграден и с последващото мултидисциплинарно сътрудничество около предлагания модел. Какво би представлявало подобно мултидисциплинарно сътрудничество? На първо място, последното би се изразявало в ангажирането и активното участие на специалисти, носещи различна експертиза в хода на адресиране на различни аспекти от отношенията между родителите. Това биха били психолози, терапевти, консултанти със строга специализация в сфера, която е от значимост за родителите, и чиито допълнителни познания биха съдействали за правилната оценка на едно или друго родителско решение. Същевременно, разработеният модел на предварителна работа с родителите в подготовката им за участие в диалог относно намирането на решения на родителския си конфликт би могъл да бъде надграден и със сходна експертна работа със самите деца. Това би означавало допълнителното ангажиране на експерти по детско развитие за работа с децата, преминаващи през една или друга форма на родителския конфликт. По този начин, на практика може да се

мисли за изграждането на един цялостен модел, който индивидуално работи с всяка част от семейната единица от различна плоскост и през различна перспектива. Това би способствало за подобряването на средата и би спомогнало за преодоляването на негативните тенденции, които често съпровождат недобре управлявания процес на прекратяване на отношенията между родителите.

Възможности за продължаване на сесиите в онлайн формат

Предизвикателствата, поставени пред Проекта с разгръщата се световна пандемия на вируса Covid-19, предоставиха възможност за промяна в първоначално заложения модел на пилотиране на информационните сесии за родители, които бях заменени от онлайн такива. Всичко това се оценява изключително положително от екипа поради факта, че на практика преминаването на срещите за родителите в онлайн среда позволи установяването, че моделът успешно може да бъде прилаган и без необходимост от физически срещи. Последното се оценява положително в следните няколко насоки, с оглед конкретно на последващото мултиплициране на модела:

- липса на необходимост от ангажиране на допълнителни разноски с цел обезпечаване на физическо пространство, от което срещите с родители да бъдат провеждани;
- оптимизиране на разходите по провеждане на информационните сесии;
- разширяване на кръга от лица, които могат да се включат в информационните сесии;
- подобряване достъпа до информационните сесии, в това число и с включването на лица от различни географски региони и групи в неравностойно положение;
- повишаване на експертизата на водещите информационните сесии, чрез възможността за обучение на повече лица в провеждането на съответните сесии, а с това – и възможността моделът да бъде разпространен бързо и ефективно, с цел неговото устойчиво прилагане в страната.

Всичко това, в обобщение, показа, че интегрирането на онлайн технологии в процеса на управление на родителски конфликти има своето място и следва да бъде приветствано като начин за разширяване на кръга от таргетирани лица, без да измества необходимостта от жив контакт. Паралелно с това, опитът в онлайн сесиите установи необходимостта от развитието на последващи допълнителни материали за родители, насочени към решаването на конфликтите помежду им, и повишаващи капацитета им за участие в медиационен процес в търсене на решение на

родителски спор. Всичко това следва да бъде продължено и доразвито с цел действителното налагане на един различен подход в решаването на родителски спорове, разчитащ на родителите и тяхното ангажиране във воденето на фасилитиран диалог с фокус най-добрия интерес на тяхното общо дете.

Перспективи за ангажиране на съдилища от цялата страна в напътването на страни по родителски спорове към информационни сесии

Проектът предлага нов подобрен модел на функциониране на съдебната система в сферата ѝ, разглеждаща съдебни спорове относно упражняване на родителски права. Този модел включва решаване на правните спорове между родители чрез създаването на специфична методология, насочена към съдии, медиатори, адвокати и родители за насочване на подобни конфликти към извънсъдебно решаване.

Проведените серия от обучения в хода на Дейност 4 установиха приемането на предлагания модел в някои от водещите съдилища в страната. Нещо повече, работещите в съдилищата на Варна, Бургас, Плевен и София еднозначно изразиха позиция на застъпничество относно последващото интегриране на разработения модел в хода на проекта като част от методологията на решаване на родителски конфликти.

Предвид факта, че обученията бяха проведени в едни от най-натоварените съдилища в страната, разглеждащи пропорционално най-висок брой родителски конфликти, достигнатите изводи могат да бъдат използвани за подкрепа на модела и неговото последващо приложение във всеки един от горепосочените съдебни центрове.

Препоръки за гарантиране устойчивостта на модела в дългосрочна перспектива

Характерът на разработения и пилотиран по Проекта модел е такъв, че позволява дългосрочната устойчивост на предлаганите решения, ведно с мултиплициране и разширяване на територията на цялата страна. С цел осигуряване на подобна дългосрочност, експертите намират, че би било удачно да се въведат следните решения (част от които биха били благоприятствани от съотв. законова санкция), а именно:

- Да се ангажират съдилища от цялата страна в напътването към информационни сесии;

- Медиационните центрове към всички съдилища в страната, подобно на Центъра за спогодби и медиация при СГС и СРС, да провеждат информационни сесии;
- При използването и разширяването на създадените по Проекта решения (напр. при използването и последващото ревизиране на Единната методология за обследване най-добрия интерес на детето) да е налице мултидисциплинарно сътрудничество между специалисти с разнородна експертиза;
- Да се организират форуми като обученията по Дейност 4, които стимулират диалог между съдии, адвокати, медиатори и социални работници, във връзка с адресирането на родителски конфликти, тъй като понастоящем – както бе посочено по-горе – не просто липсват системен подход и споделена визия за съвместна работа, а и въобще работещ диалог;
- Да се открият способи за повсеместно разпространение на информация за модела;
- В дългосрочен план, в хипотезата на въведена задължителна медиация по семейни дела, да се инициират законодателни промени, така че да се нормира напътването на страните към информационна сесия преди участието им в задължителна медиационна процедура.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

***Изобр.** Групова снимка от проведеното обучение за съдии, адвокати и медиатори в гр. Варна, 02.2020 г.*

Проектът „Децата на фокус в реформата на съдебната система“ по ОПДУ постигна създаването, представянето и пилотирането на един успешен, иновативен, мултидисциплинарен модел за реформиране на семейното правосъдие у нас, като:

- Бе постигнато задълбочено изучаване на проблемите в решаването на родителски спорове и изследване на най-добрите чуждестранни практики при решаването на този тип казуси;
- Бе разработена и представена сред широка професионална общност, принадлежаща към съдебната система, Единна методология за обследване най-добрия интерес на детето;
- Беше изградена обща рамка за функциониране, разпространение и прилагане на алтернативни методи (конкретно медиация), като основен способ за решаване на подобни конфликти, сред родителите и сред експертите, работещи в сферата (съдии, адвокати, медиатори, психолози, социални работници и др.);
- Бе създаден и пилотиран модел на информационни сесии за родители в конфликт, съчетаващ едни от най-добрите световни практики при решаването на родителски конфликти, „преведени“ към особените проблеми и нужди на българското семейно правосъдие.

В пълнота бяха изпълнени всички специфични цели на Проекта, а именно:

- Извършването на задълбочен анализ на родителските спорове във връзка с родителските права, отглеждането на децата, издръжката и др. – практически въпроси, решения, тенденции, анализ на родителските спорове, завършващи със спогодба и на предпоставките, благоприятстващи постигането на последното;
- Извършването на анализ на едни от най-добрите световни практики в сферата на семейните спорове, касаещи деца, и изготвяне на предложение за тяхното имплементиране като част от съдебната реформа – посредством използването на Единна методология;
- Увеличаване познанието за медиацията и на практическите умения за постигане на решения с оглед най-добрия интерес на детето - както на широката общественост, така и на различни експерти, представители на съдебната власт;

- Подпомагане разтоварването на съдебната система от съдебни спорове, свързани с начина за упражняване на родителски права;
- Обучаване на съдии, адвокати, медиатори и други експерти относно спецификите на работа с деца при родителски конфликт;
- Налагането на една нова мултидисциплинарна структура, разчитаща на овластяването на гражданите и стимулирането им към отнасянето на спорове, свързани с деца, приоритетно към медиация.

***Изобр.** Кадър от заключителната конференция, провела се в Българската търговско-промишлена палата, 07.2020 г.*

Успешната реализация на Проекта се дължи на множество фактори, сред които:

- Активната работа и отдадеността към проектните идеи на петте партниращи си организации зад „Децата на фокус“ (Професионална асоциация на медиаторите в България, Национална мрежа за децата, Институт по социални дейности и практики, Асоциация „Родители“, Фондация „За нашите деца“);
- Активната подкрепа на експертите от Управляващия орган на ОПДУ;
- Професионализмът и енергията на ангажираните по Проекта експерти, в т.ч. блестящата работа на 12-имата медиатори от Центъра за спогодби и медиация при СГС и СРС;

- Подкрепата и доверието на всички лица, включили се в кръгли маси, фокус-групи, обучения, заключителна конференция, информационни сесии по Проекта;
- Подпомогналите „Децата на фокус“ държавни институции, съдилища, неправителствени организации, медийни партньори и много други.

Така, въпреки че ключова част от изпълнението на Проекта съвпадна с една от най-тежките глобални епидемични кризи в съвременната история и всички произтичащи от същата предизвикателства, „Децата на фокус“ успя конкретно и изчерпателно да назове проблемите пред реформата на семейното правосъдие у нас, да посочи най-добрите съвременни практики в сферата, почерпени от чуждестранни юрисдикции, да направи техен „превод“ към българския правен и социо-културен контекст, да тества на практика предложените решения и да демонстрира техния потенциал за дългосрочна промяна на семейното ни правосъдие. Убедени сме, че с реализирането на Проекта детето и неговите най-добри интереси действително бяха изведени на фокус в процеса на реформиране на българската съдебна система. Работата по надграждане на модела продължава.

ДЕЦАТА НА ФОКУС

ПРИЛОЖЕНИЯ

- Адаптирана методика за провеждане на онлайн информационна сесия;
- Въпросник – Чувства на родителя;
- Въпросник – Общуване с детето;
- План за споделена грижа;
- Експортирани статистики от онлайн формуляри, попълвани от родители преди участието им в информационна сесия;

- Експортирани статистики от онлайн формуляри, попълвани от родители след участието им в информационна сесия;
- Експортирани статистики от онлайн анкетни листи, попълвани от медиатори от ЦСМ – водещи на информационни сесии;
- Съдържание на презентация за провеждане на информационни сесии с родители в конфликт.